

Дзясятая справаздача аб ходзе работы

З 1 кастрычніка 2025 года па 30
сакавіка 2026 года

ПУБЛІЧНАЯ ВЕРСІЯ

**10-я Справаздача аб ходзе работы з
1 кастрычніка 2025 па 31 сакавіка 2026**

A. КАРОТКІ ВЫКЛАД: ПРАВЫ	ЧАЛАВЕКА	Ў
БЕЛАРУСІ.....		3
Маштабы і характар рэпрэсій		3
Умовы ўтрымання пад вартай і жорсткае абыходжанне		3
Памілаванні, дэпартацыі і рэпрэсіі пасля вызвалення		3
Злоўжыванне заканадаўствам аб экстрэмізме і тэрарызме		3
Транснацыянальныя рэпрэсіі		4
Крымінальны пераслед, звязаны з Украінай.....		4
Міжнародная рэакцыя і развіццё сітуацыі з прыцягненнем да адказнасці		4
B. АСНОЎНЫЯ ВЫНІКІ ПРАЦЫ ПЛАТФОРМЫ IAPB		4
Збор доказаў і дакументаванне		4
Збор дадзеных з адкрытых крыніц (OSINT).....		5
Падтрымка механізмаў прыцягнення да адказнасці.....		5
Важны этап расследавання МКС.....		5
Доказы датычнасці і пабудова спраў.....		5
Падыход, арыентаваны на пацярпелых / Псіхічнае здароўе і псіхалагічная падтрымка.....		6
C. ПАДРАБЯЗНАЯ СПРАВАЗДАЧА АБ ХОДЗЕ РАБОТЫ		7
1. Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі.....		7
1.1 палітычна матываваны пераслед		7
1.2 палітычныя зняволеныя		8
1.3 Памілаванні і дэпартацыі		9
1.4 Працяг ціску на зняволеных пасля памілавання і вызвалення		11
1.5 Злоўжыванне заканадаўствам аб барацьбе з тэрарызмам і экстрэмізмам		12
1.6 Транснацыянальныя рэпрэсіі / Беларусы ў выгнанні		14
1.7 Крымінальныя справы, звязаныя з Украінай		15
1.8 Міжнародныя арганізацыі і Беларусь		16
2. Збор і аналіз доказаў.....		17
2.1 Апытанні пацярпелых і сведак		17
2.2 Расследаванне па адкрытых крыніцах.....		18
2.3 Доказы датычнасці		18
3. Садзейнічанне механізмам па прыцягненню да адказнасці		19
3.1 Канцылярыя пракурора Міжнароднага крымінальнага суда.....		19
3.2 Нацыянальныя органы крымінальнага правасуддзя		19
3.3 Група незалежных экспертаў ААН (GIEB).....		20
3.4 Агульная статыстыка перададзеных матэрыялаў		20
4. Падыход, арыентаваны на пацярпелых.....		20
4.1 Забеспячэнне псіхічнага здароўя і псіхалагічнай падтрымкі (MHPSS)		20
4.2 Падтрымка ў галіне MHPSS для былых палітычных зняволеных		21
5. Нэтворкінг, адвакацыя і камунікацыя.....		21
5.1 Доклад "Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі"		21
5.2 Камунікацыі / Сацыяльныя сеткі		22
5.3 Мерапрыемствы і прэзентацыі		23
5.4 Кансультатыўны савет		24
6. Нарошчванне патэнцыялу і ўстойлівае развіццё		24
6.1 Рабочая група па ўніверсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы		24
6.2 Аптымізацыя працэсу правядзення інтэрв'ю		24
6.3 Абмен досведам Платформы з іншымі структурамі		24
7. Інфраструктура, каманда і фінансы		24

8. Падаўжэнне тэрміну дзеяння Платформы на тры гады да верасня 2029 года -- Праектная прапанова і тэорыя перамен.....	25
8.1 Знешняя ацэнка і кансультацыі	25
8.2 Уплыў, вынікі і новыя аспекты працы	26
9. Рызык і выклікі	27
Дадатак 1:	28
КАРОТКІ АГЛЯД ДЗЕЙНАСЦІ ПЛАТФОРМЫ ІАРВ	28

A. КАРОТКІ ВЫКЛАД: ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ

На працягу справаздачнага перыяду (кастрычнік 2025 г. – сакавік 2026 г.) сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі заставалася нязменна рэпрэсіўнай, пра што сведчылі працяг палітычнага пераследу, укараненне прымянення прававых механізмаў прымусу і пашырэнне маштабаў транснацыянальных рэпрэсій. Нягледзячы на некалькі масавых вызваленняў, іх трэба лічыць не прыкметай структурных паляпшэнняў, а хутчэй тактычнымі саступкамі ў больш шырокім кантэксце рэпрэсій.

Маштабы і характар рэпрэсій

- Зафіксавана не менш за 390 новых выпадкаў пераследу па палітычных матывах, у тым ліку затрымання, ператрусы і судовыя працэсы.
- 3 траўня 2020 года было зафіксавана больш за 8269 палітычна матываваных абвінаваўчых прысудаў.
- Па стане на сакавік 2026 года пад вартай застаюцца 911 палітычных зняволеных, а з 2020 года палітычнымі зняволенымі былі прызнаныя 4470 чалавек.
- Зніжэнне ўзроўню празрыстасці -- напрыклад, адмена публікацыі раскладаў судовых паседжанняў -- верагодна, хавае сапраўдныя маштабы рэпрэсій.

Умовы ўтрымання пад вартай і жорсткае абыходжанне

- Затрыманьня па-ранейшаму падвяргаюцца сістэматычнаму жорсткаму абыходжанню, у тым ліку збіццю, ўдушэнню, прымяненню электрашокавых прылад і доўгаму ўтрыманню ў поўнай ізаляцыі.
- У справаздачах адзначаюцца сур'ёзныя наступствы для здароўя, што пагаршаюцца адмовай у медыцынскай дапамозе і карнымі ўмовамі ўтрымання пад вартай.
- Працягваюцца адвольныя падаўжэнні тэрміну пакарання па артыкуле 411 КК.

Памілаванні, дэпартацыі і рэпрэсіі пасля вызвалення

- За справаздачны перыяд было памілавана 448 зняволеных у сувязі з дыпламатычнымі перамовамі або пры ўмове "раскаяння".
- Многія вызваленыя былі адразу ж дэпартаваныя, прычым часам без дакументаў, якія сведчаць асобу.
- Былыя зняволеныя па-ранейшаму становяцца аб'ектам сачэння, прымусу, абмежаванняў у грамадзянскім жыцці і пагроз паўторнага затрымання, што сведчыць пра тое, што рэпрэсіі працягваюцца нават пасля памілавання і вызвалення.

Злоўжыванне заканадаўствам аб экстрэмізме і тэрарызме

- Улады па-ранейшаму выкарыстоўваюць прававыя нормы ў якасці інструмента падаўлення іншадумства:
 - Улады працягваюць выкарыстоўваць нарматыўна-прававую базу ў якасці інструмента падаўлення іншадумства,
 - 609 чалавек уключаныя ў "спіс экстрэмістаў".

- 38 чалавек прызнаныя тэрарыстамі.
- 27 арганізацый абвешчаныя экстрэмісцкімі фармаваннямі.
- Больш за 9 000 інтэрнэт-рэсурсаў абвешчаныя "экстрэмісцкім кантэнтам" і крывіналізаваныя.
- Гэтыя меры вядуць да працяглай сацыяльна-эканамічнай ізаляцыі, у тым ліку праз забарону на працаўладкаванне і фінансавыя абмежаванні.

Транснацыянальныя рэпрэсіі

- Працягваецца пераслед беларусаў за мяжой праз:
 - Завочныя судовыя працэсы, канфіскацыю маёмасці і запалохванне родных і блізкіх.
 - Злоўжыванні прававымі і адміністрацыйнымі інструментамі, у тым ліку ануляванне пашпартоў.
- Наяўныя дадзеныя сведчаць аб сістэматычных трансгранічных рэпрэсіях, у тым ліку прымусе і сачэнні за прадстаўнікамі дыяспары.

Крывінальны пераслед, звязаны з Украінай

- Прынамсі 403 асобы былі асуджаныя за дзейнасць, звязаную з падтрымкай Украіны.
- Пасля ўцечкі дадзеных справа "Беларускага Гаюна" прывяла да масавых затрыманняў і крывінальнага пераследу.

Міжнародная рэакцыя і развіццё сітуацыі з прыцягненнем да адказнасці

- Савет па правах чалавека ААН падоўжыў мандаты па маніторынгу сітуацыі ў Беларусі і асудзіў шырокамаштабныя парушэнні.
- Канцылярыя пракурора Міжнароднага крывінальнага суда (КП/МКС) пачала расследаванне меркаваных злачынстваў супраць чалавечнасці, звязаных з дэпартацыяй і пераследам з дапамогай дэпартацыі ў трансгранічным кантэксце Літва/Беларусь.
- Міжнародныя органы працягваюць адзначаць сістэматычныя парушэнні, адсутнасць адказнасці і дзяржаўную палітыку, якая стымулюе рэпрэсіі.

В. АСНОЎНЫЯ ВЫНІКІ ПРАЦЫ ПЛАТФОРМЫ ІАРВ

➔ Кароткая інфармацыя аб Платформе ІАРВ прадстаўлена ў Дадатку 1.

Стратэгічная мэта 1: Умацаванне доказнай базы Платформы шляхам далейшага пашырэння крыніц доказаў, цэнтралізаванага захавання інфармацыі і доказаў, а таксама аналізу злачынстваў па міжнародным праве, здзейсненых у Беларусі ў кантэксце выбараў у жніўні 2020 года і іх наступстваў.

У справаздачны перыяд Платформа працягнула пашыраць базу фактычных дадзеных, аналітычную працу і супрацоўніцтва з механізмамі прыцягнення да адказнасці, а таксама аказанне дапамогі, арыентаванай на пацярпелых:

Збор доказаў і дакументаванне

- Праведзена 79 новых інтэрв'ю сведак, што папоўніла базу дадзеных, якая цяпер уключае:
 - 38 146 дакументаў
 - 3 351 расшыфраваных інтэрв'ю
 - 2 911 сведак

- Больш за 1 150 сведак далі згоду на перадачу доказаў органам па забеспячэнні адказнасці.
- Сабраныя доказы ўключаюць медыцынскія запісы, аўдыявізуальныя матэрыялы і судовыя дакументы, якія сістэматычна каталагіруюцца.

Збор дадзеных з адкрытых крыніц (OSINT)

- Калекцыя пашырылася да больш чым 2,19 мільёна матэрыялаў з 1124 крыніц, у тым ліку:
 - Больш за 420 000 відэа
 - Больш за 1 мільён выяваў
 - Больш за 726 000 тэкставых матэрыялаў

Стратэгічная мэта 2: Пашырэнне спектру доказных і аналітычных прадуктаў, а таксама працэсаў па прыцягненні да адказнасці і іншых суб'ектаў, дзейнасці якіх будуць эфектыўна служыць прадукты працы Платформы (у тым ліку Экспертыза УВКПЧ, іншыя праваабарончыя механізмы і органы, а таксама органы крымінальнага правосуддзя).

У справаздачны перыяд Платформа перадала Канцылярыі пракурора МКС значны аб'ём доказаў і інфармацыі ў падтрымку папярэдняга расследавання сітуацыі ў Літве і Беларусі, а таксама адказала на запыты нацыянальных органаў крымінальнага правосуддзя.

Падтрымка механізмаў прыцягнення да адказнасці

- Істотнае супрацоўніцтва з:
 - Канцылярыяй пракурора МКС (у тым ліку некалькі прадстаўленняў сабранных доказаў)
 - Двума нацыянальнымі органамі крымінальнага пераследу (дасье па канкрэтных справах і кароткія паказанні сведак)
 - Групай незалежных экспертаў ААН (GIEB) (перададзена больш за 3 000 файлаў)
- 3 моманту стварэння Платформы яе ўклад уключае:
 - 14 адказаў на запыты нацыянальных органаў крымінальнага правосуддзя ў шасці краінах,
 - 6 прадстаўленняў у Канцылярыю пракурора Міжнароднага крымінальнага суда,
 - 6 прадстаўленняў у Групу незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (GIEB) і яе папярэдніцу (Экспертыза УВКПЧ па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі -- ОЕВ),
 - 1 прадстаўленне ў адказ на запыт Маскоўскага механізму АБСЕ, а таксама
 - 5 пакетаў інфармацыі для адвакатаў і арганізацый грамадзянскай супольнасці.

Важны этап расследавання МКС

- Пракурор МКС афіцыйна адкрыў расследаванне сітуацыі ў Літве і Беларусі, пацвердзіўшы:
 - Наяўнасць разумных падстаў меркаваць, што былі здзейсненыя злачынствы супраць чалавечнасці
 - Удзел дзяржавы ў дэпартацыі і пераследзе з дапамогай дэпартацыі
- Платформа адыграла ключавую ролю, падаўшы вычарпальныя доказы.

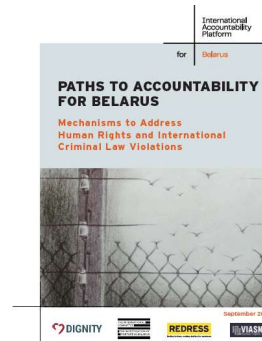
Доказы датычнасці і пабудова спраў

- Працяг працы па аналізе фактаў, якія звязваюць службовых асоб Беларусі са злачынствамі.
- Асноўны акцэнт на злачынствах, здзейсненых у перыяд з траўня па снежань 2020 года, з асаблівай увагай да затрыманняў, жорсткага абыходжання і дэпартацыі, якія мелі месца ў Мінску і Мінскай вобласці.

- Вынікі працы закліканы садзейнічаць крымінальнаму пераследу на нацыянальным і міжнародным узроўнях.

Ўсеабдымны агляд механізмаў прыцягнення да адказнасці

- Публікацыя даклада "**Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі: Механізмы рэагавання на парушэнні правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права**" для аказання падтрымкі дзяржавам у вызначэнні магчымых шляхоў рэагавання на сур'ёзныя парушэнні правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права ў Беларусі.
- Аналіз механізмаў прыцягнення да адказнасці, якія ўжываюцца да Беларусі, у тым ліку індывідуальная крымінальная адказнасць, адказнасць дзяржавы і гібрыдныя механізмы.

Адвакацыя на карысць механізмаў прыцягнення да адказнасці:

- Прыцягнення дадатковых дзяржаў да адкрыцця расследаванняў у рамках экстэрытарыяльнай або ўніверсальнай юрысдыкцыі ў дачыненні да Беларусі.
- Разгляду дзяржавамі-членамі ЕС пытання аб стварэнні сумеснай следчай групы (ЖТ) пад каардынацыяй Еўраюста для садзейнічання каардынацыі і абмену доказамі ў рамках расследаванняў, звязаных з Беларуссю.
- Запуску новага механізму АБСЕ ў дачыненні да Беларусі.
- Дадатковых зваротаў у Міжнародны крымінальны суд з нагоды дэпартацыі і пераследу з дапамогай дэпартацыі.

Стратэгічная мэта 3: Укараненне падыходу, арыентаванага на пацярпелых, што ўлічвае іх траўмы, ва ўсе аспекты працы Платформы.

Падыход, арыентаваны на пацярпелых / Псіхічнае здароўе і псіхалагічная падтрымка

- У справаздачны перыяд псіхалагічную і псіхасацыяльных падтрымку атрымалі яшчэ 133 пацярпелых (77 жанчын, 55 мужчын і 1 небінарны чалавек), у выніку чаго агульная колькасць пацярпелых, якія атрымалі дапамогу, дасягнула 850 чалавек.
- Былыя палітычныя зняволеныя з'яўляюцца групай высокай рызыкі, для якой характэрныя:
 - Высокая распаўсюджанасць ПТСР, дэпрэсіі і комплекснай траўмы
 - Праблемы з рэінтэграцыяй пасля працяглага зняволення
- Паслугі прадастаўляюцца з улікам асаблівасцяў траўматычнага вопыту і грунтуюцца на навуковых дадзеных, беручы пад увагу зменлівыя патрэбы пацярпелых.

Стратэгічная мэта 4: Забяспячэнне пастаяннай інфраструктуры і ўстойлівасць дзейнасці Платформы.

Абмен інструментамі і назапашаным досведам:

- Правядзенне двух паседжанняў Рабочай групы па пытаннях універсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы з мэтай абмену досведам у галіне практычнай дзейнасці, заканадаўчай рэформы і пабудовы спраў.
- Удзел у міжнародных тэхнічных брыфінгах (напрыклад, паседжанні сеткі ЕС супраць генацыду і тэхнічным брыфінгу Eurojust) для перадачы досведу Платформы.

Працэдур, інструменты і інфраструктура для забеспячэння ўстойлівасці:

- Дапрацаваныя кіруючыя прынцыпы па эфектыўным правядзенні першасных інтэрв'ю з улікам траўматычнага досведу ў адпаведнасці з мадэллю PEACE, якія спрыяюць забеспячэнню адзінай практыкі дакументавання.
- Навыкі дакументатараў былі ўмацаваныя з дапамогай тэматычных брыфінгаў, трэнінгаў па правядзенні інтэрв'ю і рэгулярнага абмену досведам.

Камунікацыі і сацыяльныя сеткі:

- Платформа значна пашырыла сваю прысутнасць у сацыяльных сетках: колькасць падпісчыкаў у LinkedIn вырасла на 24,5% (з 752 да 1 017), а агульная аўдыторыя на ўсіх платформах дасягнула 1 119 чалавек, у тым ліку рост у Bluesky.
- Была высокай рэзультатыўнасць кантэнту : за справаздачны перыяд 23 публікацыі сабралі 21 613 праглядаў і 2 378 узаемадзеянняў.
- Сярэдні паказчык ўцягнутасці дасягнуў 11%, што значна перавышае кантрольны паказчык у 3% для некамерцыйных арганізацый у LinkedIn.
- Сярод матэрыялаў, якія атрымалі найбольшы рэзананс, былі прэзентацыя даклада *"Шляхі забеспячэння адказнасці"*, рэакцыя на вызваленне палітычных зняволеных, а таксама прасоўванне паралельнага мерапрыемства Асамблеі дзяржаў-удзельніц МКС.

Мерапрыемствы і прэзентацыі:

- Прэзентацыя даклада Платформы *"Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі -- механізмы рэагавання на парушэнні правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права"* (анлайн-мерапрыемства -- 3 кастрычніка 2025 г.
- Паралельнае мерапрыемства ў рамках Варшаўскай сустрэчы АБСЕ па чалавечым вымярэнні (прэзентацыя даклада, Варшава -- 7 кастрычніка 2025 г.
- Гібрыднае паседжанне Кансультатыўнага савета -- 8 кастрычніка 2025 г.
- Прэзентацыя на 38-м паседжанні Сеткі супраць генацыду, Гаага -- 19 лістапада 2025 г.
- Міжнародная канферэнцыя па расследаванні і пераследзе міжнародных злачынстваў, Дацкі парламент -- 27 лістапада 2025 г.
- Паралельнае мерапрыемства Асамблеі дзяржаў-удзельніц МКС "Пераслед і прымуовае выгнанне з Беларусі: злачынства супраць чалавечнасці" – 3 снежня 2025 г.
- Паралельнае мерапрыемства ў рамках Савета міністраў АБСЕ 2025 "Падрыхтоўка дэмакратычнай будучыні Беларусі: гутарка са Святланай Ціхановіч" -- 4 снежня 2025 г.
- Анлайн-паседжанне Кансультатыўнага савета (геапалітычныя сцэнары для Беларусі -- 19 сакавіка 2026 г.

С. ПАДРАБЯЗНАЯ СПРАВАЗДАЧА АБ ХОДЗЕ РАБОТЫ

1. Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі

1.1 Палітычна матываваны пераслед

У перыяд з кастрычніка 2025 года па люты 2026 года было зафіксавана не менш за 390 выпадкаў пераследу па палітычных матывах, у тым ліку адвольныя затрымванні, ператрусы ў дамах і ўзбуджэнне крымінальных і адміністрацыйных спраў.¹ Людзей па-ранейшаму

¹ Па меншай меры 114 выпадкаў у кастрычніку 2025 года, 50 выпадкаў у лістападзе 2025 года, 80 выпадкаў у снежні 2025 года, 81 выпадкаў у студзені 2026 года, 65 выпадкаў у лютым 2026 года. Гл. ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025"](#), [Вясна](#), 6 лістапада 2025 г.; [Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025"](#),

прыцягваюць да адказнасці за ўдзел у пратэстах 2020 года, за крытычныя выказванні ў адрас Лукашэнкі і беларускіх чыноўнікаў, а таксама за падтрымку палітычных зняволеных.² Працягваліся таксама затрыманы на мяжы або неўзабаве пасля вяртання ў Беларусь.³

Па стане на 20 сакавіка 2026 года колькасць прысудаў па палітычна матываваных справах, зафіксаваных Праваабарончым цэнтрам "Вясна" з траўня 2020 года, дасягнула як мінімум 8 269, вынікам чаго сталі пазбаўленне волі, іншыя віды абмежавання волі, штрафы і прымусовае псіхіятрычнае лячэнне.⁴ Абмежаванне ўладамі Беларусі публічнага доступу да электроннага раскладу судовых паседжанняў значна ўскладніла маніторынг судовых працэсаў. Таму відавочнае скарачэнне колькасці новых спраў у параўнанні з сакавіком 2025 года, хутчэй за ўсё, тлумачыцца зніжэннем празрыстасці, а не рэальным змяншэннем колькасці палітычна матываваных спраў.⁵

Акрамя таго, улады працягваюць адвольна падаўжаць тэрмін пазбаўлення волі палітычных зняволеных, выкарыстоўваючы артыкул 411 Крымінальнага кодэкса,⁶ у некаторых выпадках неаднаразова.⁷ З траўня 2020 года па 31 сакавіка 2026 года тэрміны зняволення паводле артыкула 411 былі падоўжаныя 78 палітычным зняволеным.⁸

1.2 Палітычныя зняволеныя

Па стане на 31 сакавіка 2026 года ў зняволенні заставаліся 911 палітычных зняволеных.⁹ З траўня 2020 года Праваабарончы цэнтр "Вясна" прызнаў палітычнымі зняволенымі 4 470 чалавек,¹⁰ з іх 274 -- толькі ў перыяд з кастрычніка 2025 года па сакавік 2026 года.¹¹

Працягвалі паступаць паведамленні аб сістэматычным змяшчэнні ў ШІЗА, у холад, і адмове ў медыцынскай дапамозе, што прыводзіла да сур'ёзных наступстваў для здароўя.¹² Праваабарончыя арганізацыі працягвалі атрымліваць паведамленні аб жорсткім абыходжанні

¹ "Вясна", 8 снежня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2026", "Вясна", 4 лютага 2026 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

² "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

³ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Студзень 2026", "Вясна", 4 лютага 2026 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

⁴ "Спіс палітвязняў і асуджаных па крымінальных справах", "Вясна", без даты.

⁵ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Красавік 2025", "Вясна", 12 траўня 2025 г.; "Правы чалавека ў Беларусі: асноўныя тэндэнцыі дзяржаўнай палітыкі: студзень-красавік'25", Беларускі Хельсінскі Камітэт, 3 чэрвеня 2025, стар. 18.

⁶ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", Вясна, 6 лістапада 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025", Вясна, 8 снежня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

⁷ "Палітвязню Ціхану Осіпава дадалі яшчэ паўтара года зняволення", "Вясна", 21 сакавіка 2026 г.

⁸ Спіс утрымлівае як тых, хто цяпер знаходзіцца ў зняволенні, так і ўжо вызваленых палітычных вязняў. Гл. "Спіс палітычных зняволеных і асоб. асуджаных па палітычных крымінальных справах", "Вясна", без даты.

⁹ "Палітычныя зняволеныя ў Беларусі", "Вясна", без даты; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026", "Вясна", 7 красавіка 2026 г.

¹⁰ "Палітычныя зняволеныя ў Беларусі", "Вясна", без даты; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026", "Вясна", 7 красавіка 2026 г.

¹¹ 78 чалавек у кастрычніку 2025 года, 33 – у лістападзе 2025 года, 50 – у снежні 2025 года, 51 – у студзені 2026 года, 16 – у лютым 2026 года, 46 – у сакавіку 2026 года. Гл. "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", Вясна, 6 лістапада 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025", Вясна, 8 снежня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Студзень 2026", "Вясна", 4 лютага 2026 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026", "Вясна", 7 красавіка 2026 г.

¹² "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

ў месцах несвабоды, у тым ліку збіцці, падвешванні на круку, прымяненні электрашокераў, удушэнні з дапамогай пластыкавых пакетаў, што надзяваюцца на галаву зняволеных, а таксама ўдары нагамі і палкамі ў пах.¹³ Некаторыя затрыманыя ўтрымліваюцца ва ўмовах поўнай ізаляцыі на працягу працяглых перыядаў часу.¹⁴

У перыяд з 26 лютага па 6 сакавіка 2026 года трое журналістаў былі асуджаныя па артыкуле 356 ("Здрада дзяржаве"), адзін -- па артыкуле 361-1 ("Стварэнне экстрэмісцкага фармавання альбо ўдзел у ім") і адзін прадстаўнік СМІ -- па артыкуле 361-4 ("Садзейнічанне экстрэмісцкай дзейнасці") Крымінальнага кодэкса.¹⁵ 19 сакавіка 2026 года шэсць прадстаўнікоў СМІ былі памілаваныя, а двое з іх -- журналістка Кацярына Андрэева і блогер Эдуард Пальчыс -- дэпартаваныя ў Літву.¹⁶ Па дадзеных Беларускай асацыяцыі журналістаў, па стане на сакавік 2026 года ў зняволенні знаходзяцца 24 прадстаўнікі СМІ.¹⁷

Паводле звестак, атрыманых адмысловымі працэдурамі ААН, за апошнія пяць гадоў да лістапада 2025 года колькасць адвакатаў у краіне скарацілася на 597 чалавек да 1 603, а 14 адвакатаў падвергліся крымінальнаму пераследу.¹⁸ У справах аднаго адваката быў асуджаны па палітычна матываваных абвінавачваннях (артыкул 130 КК "Распальванне варожасці") і ўнесены ў "спіс экстрэмістаў".¹⁹

1.3 Памілаванні і дэпартацыі

За справах аднаго адваката Лукашэнка памілаваў і вызваліў 448 зняволеных, асуджаных за палітычныя (у тым ліку за злачынствы, звязаныя з экстрэмізмам) і непалітычныя злачынствы.²⁰ Вызваленні адбыліся 20 лістапада 2025 года (2 каталіцкія святары), 22 лістапада 2025 года (31 грамадзянін Украіны), 13 снежня 2025 года (123 зняволеных) і 30 снежня 2025 года (22 зняволеных), 19 лютага (Мікалай Статкевіч і Наталля Левая), 5 сакавіка 2026 года (18 зняволеных) і 19 сакавіка 2026 года (250 зняволеных).²¹

¹³ ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2026"](#), "Вясна", 4 лютага 2026 г.; ["Прывезлі маю жонку і сказалі, што яе будуць катаваць"](#), -- сям'я з Украіны распавяла жаліўную гісторыю пераследу ў Беларусі", "Вясна", 29 снежня 2025 г.; ["Стала вядома імя яшчэ аднаго палкоўніка ДФР, арыштаванага КДБ. Ён распавядаў сукамернікам, як яго катавалі"](#), "Наша Ніва", 13 студзеня 2026 г.

¹⁴ ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025"](#), "Вясна", 31 снежня 2025 г.; ["сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

¹⁵ ["Двух былых кіраўнікоў Баранавіцкага незалежнага выдання Intex-Press прысудзілі да вялікіх турэмных тэрмінаў"](#), *VG.Media*, 27 лютага 2026 г.; ["Журналіста Паўла Дабравольскага прысудзілі да 9 гадоў пазбаўлення волі"](#), *БАЗ*, 9 сакавіка 2026 г.; ["Журналістку Ціну Палынскую і яе дачку Маргарыту Рабінович прысудзілі да пазбаўлення волі"](#), "Вясна", 6 сакавіка 2026 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026"](#), "Вясна", 7 красавіка 2026 г.

¹⁶ ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026"](#), "Вясна", 7 красавіка 2026 г.; ["Пенсіянеры, актывісты, шматдзетныя бацькі: хто трапіў у спіс з 250 памілаваных палітвязняў"](#), "Вясна", 20 сакавіка 2026 г.; ["Вызвалена журналістка Кацярына Андрэева"](#), "БАЗ", 19 сакавіка 2026 г.; ["Масавое вызваленне: 250 палітвязняў вызваленыя ў Беларусі, у тым ліку ключавыя журналісты"](#), *БАЗ*, 20 сакавіка 2026 г.

¹⁷ ["Рэпрэсіі супраць журналістаў у Беларусі ў 2026 годзе, спіс зняволеных"](#), *БАЗ*, 17 лютага 2026 г.

¹⁸ ["Эксперты ААН заклікаюць Беларусь спыніць умяшанне ў адвакатуру"](#), *УВКПЧ*, 17 лістапада 2025 г.

¹⁹ ["Па крымінальнай справе асудзілі адвакатку Кацярыну Жаўтаногу"](#), *Права на абарону*, 13 лістапада 2025 г.; ["Кацярына Жаўтаного"](#), "Вясна", без даты.

²⁰ ["Прэзідэнтам Беларусі памілаваныя і вызваленыя два каталіцкія святары"](#), *Белта*, 20 лістапада 2025 г.; ["Лукашэнка ў развіццё дамоўленасцяў з Трампам памілаваў 31 грамадзяніна Украіны"](#), *Белта*, 22 лістапада 2025 г.; ["У Беларусі памілаваныя 123 чалавекі, у тым ліку палітвязні"](#), "Вясна", 18 снежня 2025 г.; ["Лукашэнка напярэдадні Новага года падпісаў указ аб памілаванні"](#), *Белта*, 30 снежня 2025 г.; ["У Беларусі памілаваныя 15 палітвязняў"](#), "Вясна", 5 сакавіка 2026 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; ["У Беларусі вызвалена 250 палітвязняў"](#), "Вясна", 20 сакавіка 2026 г.

²¹ ["Прэзідэнтам Беларусі памілаваныя і вызваленыя два каталіцкія святары"](#), *Белта*, 20 лістапада 2025 г.; ["Лукашэнка ў развіццё дамоўленасцяў з Трампам памілаваў 31 грамадзяніна Украіны"](#), *Белта*, 22 лістапада 2025 г.; ["У Беларусі памілаваныя 123 чалавекі, у тым ліку палітвязні"](#), "Вясна", 18 снежня 2025 г.; ["Лукашэнка напярэдадні Новага года падпісаў указ аб памілаванні"](#), *Белта*, 30 снежня 2025 г.; ["У Беларусі памілаваныя 15 палітвязняў"](#), "Вясна", 5 сакавіка 2026 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; ["У Беларусі вызвалена 250 палітвязняў"](#), "Вясна", 20 сакавіка 2026 г.

Хоць большасць зняволеных была вызвалена ў абмен на зняцце санкцый з боку ЗША ў выніку перамоваў са спецыяльным пасланнікам прэзідэнта ЗША па Беларусі Джонам Коўлам,²² некаторыя былі вызваленыя пасля "актывізацыі кантактаў з Ватыканам", а адна -- у сувязі з цяжарнасцю. Вызваленне 22 чалавек 30 снежня 2025 года і 15 чалавек 5 сакавіка адбылося пасля іх "раскаяння" перад беларускімі ўладамі і прашэнняў аб памілаванні.

Сярод вызваленых былі Алесь Бяляцкі, лаўрэат Нобелеўскай прэміі міру і заснавальнік Праваабарончага цэнтра "Вясна"; Уладзь Лабковіч, праваабаронца "Вясны", палітык Павел Севярынец; адвакат Максім Знак; Марына Золатава, журналістка і галоўны рэдактар TUT.BY; Віктар Бабарыка, былы кандыдат у прэзідэнты; Марыя Калеснікава, кіраўнік перадвыбарчага штаба Віктара Бабарыкі,²³ а таксама праваабаронцы Валянцін Стэфановіч, Марфа Рабкова і Наста Лойка.²⁴

Са 123 зняволеных, вызваленых 13 снежня 2025 года,²⁵ дзевяць былі дэпартаваныя ў Літву, а астатнія 114-ва Украіну, у тым ліку 104 беларусы і пяць грамадзян Украіны,²⁶ з якіх па меншай меры 18 не мелі пашпарта ці іншага дакумента, які сведчыць асобу. Некаторыя паведамлілі, што іх перавозілі з завязанымі вачыма.²⁷

Сярод 250 чалавек, затрыманых па палітычных матывах і памілаваных 19 сакавіка 2026 года, была адзначана меншая колькасць дэпартацый.²⁸ Пятнаццаць чалавек былі дэпартаваныя ў Літву без дакументаў, а 235 засталіся ў Беларусі.²⁹ Сярод памілаваных былі прысуджаныя да пазбаўлення волі, абмежавання волі з накіраваннем або без накіравання ў выпраўленчую ўстанову адкрытага тыпу за ўдзел у пратэстах і за ахвяраванні "экстрэмісцкім фармаваннем", у тым ліку ў падтрымку палітычных зняволеных.³⁰

Эксперты ААН па правах чалавека асудзілі дэпартацыю вызваленых беларускіх зняволеных і канфіскацыю іх дакументаў, якія сведчаць асобу.³¹

Пасля перанесенага ў турме інсульту апазіцыйны палітык Мікалай Статкевіч быў вызвалены з папраўчай калоніі ў Глыбокім 19 лютага 2026 года.³² Аднак, будучы пазбаўленым пашпарта, ён сутыкаецца з перашкодамі пры звароце ў медыцынскія ўстановы, атрыманні пенсіі і выездзе за

²² 31 грамадзянін Украіны быў памілаваны і вернуты ва Украіну -- 22 лістапада 2025 года; 123 зняволеных -- 13 снежня 2025 года; Мікалай Статкевіч -- 19 лютага 2026 года; 250 зняволеных -- 19 сакавіка 2026 года. Гл. ["Лукашэнка ў развіццё дамоўленасцяў з Трампам памілаваў 31 грамадзяніна Украіны"](#), *Белта*, 22 лістапада 2025 г.; ["У Беларусі памілаваныя 123 чалавекі, у тым ліку палітвязні"](#), *"Вясна"*, 18 снежня 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *"Вясна"*, 9 сакавіка 2026 г.; ["У Беларусі вызвалена 250 палітвязняў"](#), *"Вясна"*, 20 сакавіка 2026 г.

²³ ["У Беларусі памілаваныя 123 чалавекі, у тым ліку палітвязні"](#), *"Вясна"*, 18 снежня 2025 г.

²⁴ ["Праваабаронцы "Вясны" Валянцін Стэфановіч і Марфа Рабкова на волі!"](#), *"Вясна"*, 19 сакавіка 2026 г.

²⁵ ["У Беларусі памілаваныя 123 чалавекі, у тым ліку палітвязні"](#), *"Вясна"*, 18 снежня 2025 г.

²⁶ ["У Беларусі памілаваныя 123 чалавекі, у тым ліку палітвязні"](#), *"Вясна"*, 18 снежня 2025 г.; Юрась Карманаў, ["Зняволеныя, вызваленыя Беларуссцю, кажуць, што чыноўнікі адабралі ў іх пашпарты ў якасці апошняга "бруднага трукі"](#)", *AP News*, 20 снежня 2025 г.

²⁷ Юрась Карманаў, ["Зняволеныя, вызваленыя Беларуссцю, кажуць, што чыноўнікі адабралі ў іх пашпарты ў якасці апошняга "бруднага трукі"](#)", *AP News*, 20 снежня 2025 г.

²⁸ ["У Беларусі вызвалена 250 палітвязняў"](#), *"Вясна"*, 20 сакавіка 2026 г.; ["Пенсіянеры, актывісты, шматдзетныя бацькі: хто трапіў у спіс з 250 памілаваных палітвязняў"](#), *"Вясна"*, 20 сакавіка 2026 г.

²⁹ ["У Беларусі вызвалена 250 палітвязняў"](#), *"Вясна"*, 20 сакавіка 2026 г.; ["Пенсіянеры, актывісты, шматдзетныя бацькі: хто трапіў у спіс з 250 памілаваных палітвязняў"](#), *"Вясна"*, 20 сакавіка 2026 г.

³⁰ ["Пенсіянеры, актывісты, шматдзетныя бацькі: хто трапіў у спіс з 250 памілаваных палітвязняў"](#), *"Вясна"*, 20 сакавіка 2026 г.

³¹ ["Беларусь: эксперты ААН асуджаюць высылку грамадзян і папярэджваюць аб рызыцы безграмадзянства"](#), *УВКПЧ*, 8 снежня 2025 г.; ["Беларусь: эксперты ААН вітаюць вызваленне зняволеных, але папярэджваюць, што прымушовае высылка і дэпартацыя парушаюць правы чалавека"](#), *УВКПЧ*, 27 лютага 2026 г.

³² ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *"Вясна"*, 9 сакавіка 2026 г.

мяжу на лячэнне.³³ Пасля таго як 11 верасня 2025 года ён прадухіліў сваю дэпартацыю, адмовіўшыся перасякаць мяжу, улады вярнулі яго ў папраўчую калонію, не паведамляючы яго сваякам пра яго месцазнаходжанне аж да яго вызвалення (гэта значыць на працягу пяці месяцаў).³⁴ Спецыяльныя працэдурны ААН асудзілі спробу дэпартацыі Статкевіча з Беларусі і яго наступнае знікненне, улічваючы адсутнасць інфармацыі пра яго месцазнаходжанне на працягу пэўнага часу.³⁵

1.4 Працяг ціску на зняволеных пасля памілавання і вызвалення

Хоць на сённяшні дзень адсутнічае комплекснае дакументаванне гэтага аспекту, па наяўных дадзеных вызваленне палітычных зняволеных не паклала канец іх пераследу з боку ўладаў, не кажучы ўжо пра іх рэабілітацыю.

20 сакавіка 2026 года Лукашэнка заявіў у дачыненні да 235 былых зняволеных, якія засталіся ў Беларусі пасля вызвалення, што каля 30-40 з іх "могуць узяць у рукі бел-чырвона-белыя сцягі" і ўжо "узятыя на кантроль спецслужбамі і міліцыяй".³⁶ Гаворачы пра 15 дэпартаваных былых зняволеных, Лукашэнка заявіў, што "Яны нам тут не патрэбныя ў краіне. Выйшлі б яны заўтра ці не выйшлі, але яны быць тут не павінны. [...] Гэта іх людзі, праз якіх ішло фінансаванне, якія дурылі тут нам і нашым людзям галовы. А ачумелыя за імі ішлі. Гэтыя ачумелыя цяпер нікому не патрэбныя, нікому".³⁷

Dissident by, арганізацыя, якая падтрымлівае палітычных зняволеных, паведаміла 21 сакавіка 2026 года, што ўлады пагражалі вызваленым асобам турэмным зняволеннем у выпадку "паўторных парушэнняў".³⁸ *Pink Scarves*, ініцыятыва беларускіх жанчын, якія падвергліся рэпрэсіям, заявіла, што некаторым палітычным зняволеным з папраўчых калоній 19 сакавіка паведамілі, што ім забаронена карыстацца банкаўскімі картамі або набываць SIM-карты.³⁹

Акрамя таго, па наяўных дадзеных, улады працягваюць прымушаць былых палітычных зняволеных пакідаць Беларусь пад пагрозай новых крымінальных пераследаў. Напрыклад, у лістападзе 2025 года супрацоўнікі праваахоўных органаў, па наяўных дадзеных, правялі ператрус у доме памілаванага палітычнага зняволенага і заявілі, што могуць кваліфікаваць яго ўдзел у пратэстах 2020 года як удзел у "масавых беспарадках" па артыкуле 293 Крымінальнага

³³ "Новыя палітычныя крымінальнікі і "экстрэмісцкія фармаванні": хроніка пераследу 18 сакавіка", "Вясна", 18 сакавіка 2026 г.

³⁴ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; "Тое, што адбываецца са Статкевічам, — наглядная дэманстрацыя хлусні рэжыму". Дарадца Ціханоўскай пракаментавалі навіны пра палітыку", *Лютэтка*, 25 лістапада 2025; Telegram-канал @viasna96, адрэдагавана ў 07:45, 25 лістапада 2025 г., <https://t.me/viasna96/32745>.

³⁵ "Беларусь: эксперты ААН асуджаюць знікненне Мікалая Статкевіча пасля спробы яго дэпартацыі", *УВКПЧ*, 23 верасня 2025 г.

³⁶ "Усё пад кантролем, 2020 года не паўторыцца". Лукашэнка пра зняволеных, якія выйшлі на волю ў Беларусі", *Белта*, 20 сакавіка 2026 г. . . . [00:28:14 – 00:28:59] "Ніхто там за гэтыя 235 асабліва не перажывае. 235, ну і што? Мы ведаем кожнага персанальна, мы ведаем пра што яны кажуць, як яны жывуць і іншае. Там, з 235 чалавек, ну, можа 30, можа 40, якія могуць калі раптам нешта адбудзецца, могуць зноў бчб сцягі ўзяць, але мы іх ведаем. І перш, чым выпускаць, яны ўсе ўзятыя на кантроль спецслужбамі і міліцыяй. Таму вы не хвалойцеся, што мы іх выпусцілі. Усё тут пад кантролем."

³⁷ "Усё пад кантролем, 2020 года не паўторыцца". Лукашэнка пра зняволеных, якія выйшлі на волю ў Беларусі", *Белта*, 20 сакавіка 2026 г. "Яны нам тут не патрэбныя ў краіне. Выйшлі б яны заўтра ці не выйшлі, але яны быць тут не павінны. [...] Гэта іх людзі, праз якіх ішло фінансаванне, якія дурылі тут нам і нашым людзям галовы. А ачумелыя за імі ішлі. Гэтыя ачумелыя цяпер нікому не патрэбныя, нікому."

³⁸ Тэлеграм-канал @dissidentBY, адрэдагавана 16:55, 21 сакавіка 2026 г., <https://t.me/dissidentBY/2937>.

³⁹ Тэлеграм-канал @pinkscarvesbelarus, адрэдагавана 14: 24, 21 сакавіка 2026 г., <https://t.me/pinkscarvesbelarus/620>.

кодэкса.⁴⁰ Баючыся паўторнага затрымання, мужчына пакінуў Беларусь.⁴¹

Ціск, відаць, распаўсюджваецца і на членаў сем'яў палітычных зняволеных. 17 сакавіка 2026 года Марына Адамовіч, жонка Мікалая Статкевіча, была затрыманая і некалькі гадзін пратрыманая ў Ленінскім РУУС у сувязі з яе паездкай у Прагу для атрымання праваабарончай узнагароды ад імя мужа.⁴² 19 сакавіка 2026 года жонка палітычнага зняволенага, памілаванага 19 сакавіка 2026 года, была прысуджаная да васьмі з паловай гадоў пазбаўлення волі па справе аб "дваровых чатах".⁴³

1.5 Злоўжыванне заканадаўствам аб барацьбе з тэрарызмам і экстрэмізмам

Беларускія ўлады працягвалі злоўжываць заканадаўствам аб экстрэмізме і тэрарызме для пераследу апанентаў або меркаваных апанентаў цяперашняй улады. Асобы, занесеныя ў спіс "экстрэмістаў", сутыкаюцца з фінансавымі абмежаваннямі пры адкрыцці банкаўскіх рахункаў і ажыццяўленні грашовых пераводаў, а таксама пазбаўляюцца права працаваць у сферы адукацыі, дзяржаўнага кіравання, ваеннай службы і займацца пэўнымі відамі медыцынскай дзейнасці.⁴⁴ Гэтыя абмежаванні застаюцца ў сіле нават праз пяць гадоў пасля зняцця судзімасці.⁴⁵

У перыяд з кастрычніка 2025 года па сакавік 2026 года⁴⁶ ў "Пэралік грамадзян Рэспублікі Беларусь, замежных грамадзян або асоб без грамадзянства, якія маюць дачыненне да экстрэмісцкай дзейнасці" было ўнесена не менш за 609 чалавек.⁴⁷ Значная частка гэтых асоб -- удзельнікі пратэстаў 2020 года, людзі, асуджаныя па справе "дваровых чатаў", і фігуранты справы "Беларускі гаюн" (гл. ніжэй).⁴⁸ Звычайна ў спіс трапляюць людзі, асуджаныя па артыкулах 361-4 ("Садзейнічанне экстрэмісцкай дзейнасці"), 342 ("Дзеянні, якія груба парушаюць грамадскі парадак") або 368 ("Абраза прэзідэнта").⁴⁹ Аднак некаторыя асобы былі

⁴⁰ "Былы палітвязьень: "Ад укусаў блашчыц у камеры ў мяне пачалася алергія -- давялося выклікаць хуткую", "Вясна", 16 лютага 2026 г.

⁴¹ "Былы палітвязьень: " ад укусаў блашчыц у камеры ў мяне пачалася алергія -- давялося выклікаць хуткую", "Вясна", 16 лютага 2026 г.

⁴² "Марыну Адамовіч вызвалілі", "Медыязона", 17 сакавіка 2026 г.; Telegram-канал @statkevichm, апублікавана 15:22, 17 сакавіка 2026 г., <https://t.me/statkevichm/44>.

⁴³ "Да вялікіх тэрмінаў па справе "дваровых чатаў" асудзілі групу жанчын", *Вясна*, 21 сакавіка 2026 г. Справа "дваровых чатаў" або "суседскіх чатаў" звязаная з пераследам людзей, якія ўдзельнічалі ў мясцовых групавых чатах у Telegram, паводле артыкулаў 357 ("Змова ці іншыя дзеянні, учыненыя з мэтай захопу дзяржаўнай улады") і 361-1 ("Стварэнне экстрэмісцкага фармавання або ўдзел у ім") Крымінальнага кодэкса. Гэтыя чаты часта служылі пляцоўкай для арганізацыі сумесных акцый пратэсту пасля пратэстаў 2020 года і прасторай для грамадскага абмеркавання. Гл. "Справа дваровых чатаў": як чаты суседзяў ператварыліся ў крымінальную справу", *Вясна*, 17 лістапада 2025 г.; "Па справе дваровых чатаў" асудзілі як мінімум 50 чалавек", *Наша Ніва*, 1 красавіка 2026 г.

⁴⁴ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.

⁴⁵ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.

⁴⁶ Па стане на 31 сакавіка 2026 года ў гэтым спісе знаходзіцца 6448 чалавек. "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026", *Вясна*, 7 красавіка 2026 г.

⁴⁷ 125 чалавек былі ўнесены ў спіс у кастрычніку 2025 года, 100 – у лістападзе 2025 года, 85 – у снежні 2025 года, 77 – у студзені 2026 года (усяго 6226 чалавек па стане на студзень), каля 127 – у лютым 2026 года (6353 чалавекі ў пэраліку па стане на люты), 95 – у сакавіку 2026 года. Гл. "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", *Вясна*, 6 лістапада 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025", *Вясна*, 8 снежня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", *Вясна*, 31 снежня 2025 г.; "сітуацыя з Правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2026", *Вясна*, 4 лютага 2026 г.; "сітуацыя з Правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026", *Вясна*, 7 красавіка 2026 г.

⁴⁸ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", *Вясна*, 6 лістапада 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025", *Вясна*, 8 снежня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.

⁴⁹ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", *Вясна*, 6 лістапада 2025 г.

ўключаныя ў спіс без вынясення прысуду пасля заканчэння тэрміну даўнасці па артыкуле 342.⁵⁰

У перыяд з кастрычніка 2025 года па сакавік 2026 года Камітэт дзяржаўнай бяспекі ўнёс не менш за 38 чалавек у *"Пэралік асоб, якія маюць дачыненне да тэрарыстычнай дзейнасці"*.⁵¹

З кастрычніка 2025 года да сакавіка 2026 года Камітэтам дзяржаўнай бяспекі і Міністэрствам унутраных спраў былі прызнаныя экстрэмісцкімі прынамсі 27 арганізацый,⁵² у тым ліку праваабарончая арганізацыя *Human Constanta*, Беларускае выдавецтва ў выгнанні *Gutenberg Publisher* і замежныя камерцыйныя структуры.⁵³

На думку ўрада, прызнанне арганізацый "экстрэмісцкімі фармаваннямі" накіравана на супрацьдзеянне стварэнню, кіраўніцтву, удзелу, садзейнічанню і фінансаванню экстрэмісцкай дзейнасці (артыкулы 361-1, 361-2 і 361-4 Крымінальнага кодэкса), аднак на практыцы яно выкарыстоўваецца для крыміналізацыі розных формаў актывізму, накіраванага супраць рэжыму.⁵⁴ 17 лістапада 2025 года эксперты ААН па правах чалавека нагадалі, што беларуская антыэкстрэмісцкая заканадаўчая база несумяшчальная з міжнародным правам у галіне правоў чалавека.⁵⁵ Група незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (GIEB) у сваім нядаўнім дакладзе ад 6 лютага 2026 года *"працягвала назіраць злоўжыванне заканадаўствам у сферы нацыянальнай бяспекі і барацьбы з экстрэмізмам для падаўлення любога іншадумства і пераследу апазіцыянераў, праваабаронцаў, членаў арганізацый грамадзянскай супольнасці, журналістаў, адвакатаў, прафсаюзных дзеячаў і грамадзян, якія выказваюць погляды, якія разглядаюцца як варожыя ўладам"*.⁵⁶

⁵⁰ У прыватнасці, 23 чалавекі ў кастрычніку 2025 года, шэсць – у лістападзе 2025 года. ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025"](#), *Вясна*, 6 лістапада 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025"](#), *Вясна*, 8 снежня 2025 г.

⁵¹ Шэсць чалавек былі ўнесены ў пералік у кастрычніку 2025 года, тры – у лістападзе 2025 года, сем – у снежні 2025 года, 18 – у лютым 2026 года, чацвёрэ – у сакавіку 2026 года. Гл. ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025"](#), *Вясна*, 6 лістапада 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025"](#), *Вясна*, 8 снежня 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025"](#), *Вясна*, 31 снежня 2025 г.; ["сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Студзень 2026"](#), *Вясна*, 4 лютага 2026 г.; ["сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.; ["Абнаўленне "тэрарыстычнага спісу" і новая крымінальная справа: хроніка пераследу 5 сакавіка"](#), *Вясна*, 5 сакавіка 2026 г.

Па стане на 11 сакавіка 2025 года са 1425 чалавек, уключаных у "спіс тэрарыстаў", 680 з'яўляюцца грамадзянамі Беларусі, унесенымі ў яго па палітычных матывах. Гл. ["Спявачку Кацярыну Ваданосаву абвінавачваюць у "рэабілітацыі нацызму" за лекцыю на YouTube: хроніка пераследу 11 сакавіка"](#), *Вясна*, 11 сакавіка 2026 г.

⁵² У кастрычніку 2025 года тры арганізацыі былі абвешчаныя "экстрэмісцкімі фармаваннямі", у лістападзе 2025 года – тры, у снежні 2025 года – шэсць, у студзені 2026 года – чатыры, у лютым 2026 года – тры, у сакавіку 2026 года – восем. Гл. ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025"](#), *Вясна*, 6 лістапада 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2025"](#), *Вясна*, 8 снежня 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025"](#), *Вясна*, 31 снежня 2025 г.; ["сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Студзень 2026"](#), *Вясна*, 4 лютага 2026 г.; ["сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026"](#), *Вясна*, 7 красавіка 2026 г. Па стане на люты 2026 года пералік налічваў 334 арганізацыі, хоць на канец жніўня 2025 года ў ім было 307 арганізацый. Гл. ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Жнівень 2025"](#), *Вясна*, 8 верасня 2025 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Сакавік 2026"](#), *Вясна*, 7 красавіка 2026 г.

⁵³ ["Новыя палітычныя крымінальнікі і "экстрэмісцкія фармаванні": хроніка пераследу 18 сакавіка"](#), *Вясна*, 18 сакавіка 2026 г.; ["У Беларусі новыя "экстрэмісцкія групы"](#)", *Вясна*, 19 сакавіка 2026 г.; ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.

⁵⁴ ["Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026"](#), *Вясна*, 9 сакавіка 2026 г.

⁵⁵ ["Эксперты ААН заклікаюць Беларусь спыніць умяшанне ў адвакатуру"](#), *УВКПЧ*, 17 лістапада 2025 г.

⁵⁶ СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, 6 лютага 2026 г., [A/HRC/61/57](#), пункт 19. *Глядзіце таксама* высновы GIEB у папярэдніх дакладах, СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі "Ліквідацыя прабелаў у забеспячэнні адказнасці за парушэнні правоў чалавека і звязаныя з імі злачынствы ў Беларусі", 4 верасня 2025 г., [A/HRC/60/CRP.1](#), пункт 55; СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, 7 лютага 2025 г., [A/HRC/58/68](#), пункт 84 (с).

Міністэрства інфармацыі паведаміла, што па стане на канец лютага 2026 года "Нацыянальны пералік экстрэмісцкіх выданняў і матэрыялаў" утрымліваў больш за 9 000 вэбстаронак,⁵⁷ а падпіска, перасылка і "лайкі" такіх матэрыялаў караюцца ў адпаведнасці з артыкулам 19.11 Кодэкса аб адміністрацыйных правапарушэннях.⁵⁸ У справаздачны перыяд "экстрэмісцкімі" былі прызнаныя чат сваякоў зняволеных, вэбсайт Рады Еўропы і сацыяльныя сеткі праваабарончай арганізацыі "International Society for Human Rights".⁵⁹

1.6 Транснацыянальныя рэпрэсіі / Беларусы ў выгнанні

У справаздачны перыяд таксама працягваліся транснацыянальныя рэпрэсіі супраць беларусаў у выгнанні. З кастрычніка 2025 г. па сакавік 2026 г. па палітычна матываваных абвінавачваннях завочна было асуджана па меншай меры 12 чалавек, у большасці выпадкаў з прызначэннем працяглых тэрмінаў пазбаўлення волі.⁶⁰

Супрацоўнікі праваахоўных органаў таксама працягвалі аказваць ціск на сваякоў актывістаў, якія знаходзяцца ў выгнанні. У прыватнасці, паступалі паведамленні аб выкліках у КДБ з прапановай супрацоўнічаць з уладамі; аб візітах супрацоўнікаў праваахоўных органаў да сваякоў з мэтай устанаўлення месцазнаходжання людзей за мяжой; а таксама аб звальненні чалавека з-за пражывання яго сваякоў у краіне, "недружалюбнай" да Беларусі.⁶¹ Акрамя таго, супрацоўнікі праваахоўных органаў тэлефанавалі актывістам за мяжой і/або адпраўлялі е-мэйл ад імя ўкраінскай праваабарончай арганізацыі «ЗМІНА» з мэтай збору інфармацыі аб фігурантах крымінальных спраў за падтрымку Украіны, а таксама лісты з патрабаваннем вярнуцца ў Беларусь і звязацца з уладамі. Працягвалася і канфіскацыя маёмасці завочна асуджаных.⁶²

У тым жа духу працягваюцца пераслед былых палітычных зняволеных пасля іх вызвалення і дэпартацыі. Напрыклад, супрацоўнікі праваахоўных органаў узбуджалі новыя завочныя крымінальныя справы, падавалі пазовы з патрабаваннем выплаты "кампенсацыі" і "даўгоў" і наведвалі сваякоў дэпартаваных.⁶³ Міністэрства ўнутраных спраў прызнала неспраўдлівымі пашпарты дэпартаваных палітычных зняволеных, у тым ліку пашпарты праваабаронцаў Алеся

⁵⁷ Telegram-канал @viasna96, апублікавана 10:37, 27 лютага 2026 г. <https://t.me/viasna96/33831>; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.

⁵⁸ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", "Вясна", 6 лістапада 2025 г.

⁵⁹ "Найбуйнейшы чат сваякоў зняволеных прызналі "экстрэмісцкім", "Вясна", 20 сакавіка 2026 г.; "Спявачку Кацярыну Ваданосаву абвінавачваюць у "рэабілітацыі нацызму" за лекцыю на YouTube: хроніка пераследу 11 сакавіка", "Вясна", 11 сакавіка 2026 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.

⁶⁰ "Спіс палітвязняў і асуджаных па крымінальных справах". Праваабарончы цэнтр "Вясна", без даты. Глядзіце таксама "Экс-дырэктара Алімпійскага цэнтра па фрыстайле завочна асудзілі на 12 гадоў", "Вясна", 23 сакавіка 2026 г.; "Да дзесяці гадоў калоніі з вялікімі штрафамі: вынесены завочны прысуд па справе "сумленных людзей", "Вясна", 22 студзеня 2026 г.

⁶¹ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", "Вясна", 6 лістапада 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2026", "Вясна", 4 лютага 2026 г.; "сітуацыя з Правы чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; "У Гродзенскай вобласці КДБ выклікае сваякоў палітэмігрантаў", "МОСТ медыя", 23 лютага 2026 г.; Telegram-канал @viasna96, апублікавана 10:05, 8 снежня 2025 г., <https://t.me/viasna96/32873>.

⁶² Telegram-канал @viasna96, адрэдагавана 11: 31, 9 кастрычніка 2025 г., <https://t.me/viasna96/32286>; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2025", "Вясна", 6 лістапада 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2025", "Вясна", 31 снежня 2025 г.; "Улады прадаюць кватэру журналіста, завочна асуджанага за "экстрэмізм", БАЗ, 27 сакавіка 2026 г.

⁶³ "Супраць блогера Мікалая Дзядка распачатая новая крымінальная справа", БАЗ, 29 студзеня 2026 г.; "Генеральная пракуратура Беларусі падала пазов супраць Ігара Лосіка на суму 7 млн даляраў", БАЗ, 11 лістапада 2025 г.; "Улады патрабуюць 80 даляраў ад журналіста, прымутова высланага з Беларусі", БАЗ, 31 сакавіка 2026; "Супрацоўнікі міліцыі 8 сакавіка наведалі маці былога палітвязня. журналіста Вячаслава Лазарава", БАЗ, 9 сакавіка 2026; Telegram-канал @viasna96, апублікавана 13:04, 14 сакавіка 2026 г., <https://t.me/viasna96/34046>.

Бяляцкага і Уладзя Лабковіча, а таксама блогераў Дзмітрыя Казлова і Эдуарда Пальчыса.⁶⁴

Праваабарончы цэнтр "Вясна" таксама паведаміў, што супрацоўнікі праваахоўных органаў прымушаюць затрыманых і/або іх сваякоў уносіць ахвяраванні на карысць арганізацый, названых дзяржавай, у абмен на спыненне крымінальнага пераследу; гэтая практыка ўзнікла ў сувязі са справай "Гаюна", але пасля распаўсюдзілася і на сваякоў абвінавачаных у здзяйсненні іншых злачынстваў.⁶⁵

22 кастрычніка 2025 года Еўрапейскі парламент прыняў рэзалюцыю аб сітуацыі ў Беларусі, заклікаўшы дзяржавы-члены ЕС "пакласці канец трывожным маштабам трансгранічных рэпрэсій, што ажыццяўляюцца рэжымам Лукашэнкі, у тым ліку на тэрыторыі ЕС".⁶⁶ Еўрапейскі парламент таксама выказаў занепакоенасць "злоўжываннем рэжымам Лукашэнкі ордэрамі на арышт Інтэрпола з мэтай дамагчыся экстрадыцыі палітычных апанентаў з краін, якія не ўваходзяць у ЕС".⁶⁷

1.7 Крымінальныя справы, звязаныя з Украінай

Па стане на люты 2026 года, пачынаючы з траўня 2020 года, па меншай меры 403 чалавекі былі асуджаныя за аказанне той ці іншай падтрымкі Украіне, у асноўным па артыкулах 289 (Акт тэрарызму), 356 (Здрада дзяржаве), 358 (Шпіянаж), 358-1 (Агентурная дзейнасць) і 361-4 (садзейнічанне экстрэмісцкай дзейнасці),⁶⁸ за ўдзел або намер удзельнічаць у баявых дзеяннях на баку Украіны, перашкоду перавозцы расейскай вайскавай тэхнікі чыгункай, ахвяраванні на карысць Узброеных Сіл Украіны, а таксама за распаўсюд інфармацыі аб перамяшчэнні вайскавай тэхнікі ў Telegram-канале *Беларускі Гаюн*.⁶⁹

З 403 чалавек, прыцягнутых да адказнасці за падтрымку Украіны, прынамсі 183 чалавекі былі затрыманыя ў сувязі са справай "*Беларускі Гаюн*" у перыяд з лютага 2025 г. па люты 2026 г. Гаворка ідзе пра кампанію затрыманняў і крымінальных спраў у дачыненні да асоб, якія адсочвалі на канале Telegram *Беларускі Гаюн* перамяшчэнні вайскавай тэхнікі з тэрыторыі Беларусі, звязаныя з вайной ва Украіне, і чые асабістыя звесткі былі раскрытыя ў выніку ўцечкі інфармацыі ў лютым 2025 г.⁷⁰ Паводле наяўных звестак, каля 180 чалавек былі абвінавачаныя паводле артыкула 361-4 Крымінальнага кодэкса ("Садзейнічанне экстрэмісцкай дзейнасці"), што прывяло прынамсі да 102 абвінавачных прысудаў, 31 тэрміну пазбаўлення волі і 21 прысуду да абмежавання волі з накіраваннем у выпраўленчую ўстанову адкрытага тыпу.⁷¹ Акрамя таго, асуджаныя часта штрафуюцца на суму ад 500 да 800 базавых велічынь⁷² (ад 7 300 да 11 700

⁶⁴ "Гэта яшчэ адно злачынства Лукашэнкі". Рэжым анулюе пашпарты палітвязняў у выгнанні", "Вясна", 2 красавіка 2026 г.; "Рэжым прызнаў несапраўдным пашпарт лаўрэата Нобелеўскай прэміі Алеся Бяляцкага", "Вясна", 3 красавіка 2026 г.

⁶⁵ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; "Адмовіцеся, і вас адправяць у турму": Беларусь прымушае палітвязняў плаціць на "дабрачыннасць за свабоду", "Вясна", 2 лютага 2026 г.

⁶⁶ Рэзалюцыя Еўрапейскага парламента ад 22 кастрычніка 2025 г. аб сітуацыі ў Беларусі, праз пяць гадоў пасля сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў, 22 кастрычніка 2025 г., [2025/2900 \(RSP\)](#), пункт 10.

⁶⁷ Рэзалюцыя Еўрапейскага парламента ад 22 кастрычніка 2025 г. аб сітуацыі ў Беларусі, праз пяць гадоў пасля сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў, 22 кастрычніка 2025 г., [2025/2900 \(RSP\)](#), пункт 10.

⁶⁸ "Чацвёрты год вайны і чацвёрты год рэпрэсій: як у Беларусі судзяць за падтрымку Украіны", "Вясна", 24 лютага 2026 г.

⁶⁹ "Чацвёрты год вайны і чацвёрты год рэпрэсій: як у Беларусі судзяць за падтрымку Украіны", "Вясна", 24 лютага 2026 г.

⁷⁰ "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2026", "Вясна", 9 сакавіка 2026 г.; тэлеграм-канал @viasna96, 12:45, 3 сакавіка 2026 г., <https://t.me/viasna96/33868>; "Год масавага пераследу за паведамленні аб перамяшчэннях расійскіх вайскоўцаў", "Вясна", 6 лютага 2026 г.

⁷¹ "Год масавага пераследу за паведамленні аб перамяшчэннях расійскіх вайскоўцаў", "Вясна", 6 лютага 2026 г.

⁷² Базавая велічыня ў Беларусі -- гэта эканамічны паказчык, які выкарыстоўваецца для разліку штрафаў, падаткаў, сацыяльных дапамог і збораў, які забяспечвае іх стабільнасць у адносінах да інфляцыі. Па стане на 1 студзеня 2025 года гэтая велічыня складае 42 беларускія рублі. Яна штогод карэктуюцца урадам.

даляраў ЗША).⁷³

Са слоў аднаго са сведак, большасць палітычных зняволеных утрымлівалася ў СІЗА № 1 у Менску,⁷⁴ пасля пераводу каля 40 чалавек з "Акрэсціна" ў СІЗА № 1.⁷⁵ 42 вязняў, асуджаных па справе "Гаюна", былі памілаваныя 19 сакавіка 2026 года.⁷⁶

1.8 Міжнародныя арганізацыі і Беларусь

30 сакавіка 2026 года **Савет па правах чалавека** прыняў рэзалюцыю A/HRC/61 / L. 14 па Беларусі, падоўжыўшы мандаты як Спецыяльнага дакладчыка па правах чалавека ў Беларусі, так і Групы незалежных экспертаў па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі яшчэ на адзін год.⁷⁷

Акрамя таго, ён рашуча асудзіў *"шырока распаўсюджаныя і сістэматычныя парушэнні міжнароднага права ў галіне правоў чалавека, у тым ліку адвольнае пазбаўленне права на жыццё і свабоду, адвольныя затрыманы і арышты, у тым ліку ўтрыманне пад вартай ва ўмовах ізаляцыі па палітычна матываваных прычынах або за рэалізацыю сваіх правоў чалавека, гвалтоўныя знікненні, катаванні і іншыя жорсткія, бесчалавечныя або прыніжаючыя годнасць віды абыходжання або пакарання, уключаючы сэксуальны і гендарны гвалт, адмову ў належнай прававой працэдурі і праве на справядлівае судовае разбіральніцтва, няздольнасць забяспечыць правы і найлепшыя інтарэсы дзіцяці, парушэнні правоў на адукацыю, працу, свабоду перамяшчэння і свабоду выбару месца жыхарства, адвольнае пазбаўленне права на ўезд ва ўласную краіну і парушэнні правоў на свабоду выказвання меркавання, мірных сходаў і асацыяцыі, а таксама на роўную абарону закона (...)"*.⁷⁸

На сваёй 356-й сесіі 30 сакавіка 2026 года Адміністрацыйны савет **Міжнароднай арганізацыі працы**⁷⁹ завяршыў абмеркаванне "беларускага пытання" ў рамках пункта 12 парадку дня, прысвечанага маніторынгу выканання мер, рэкамендаваных у адпаведнасці з артыкулам 33 Статута МАП. У гэтым кантэксце Адміністрацыйны савет зноў заклікаў Беларусь у поўнай меры супрацоўнічаць са спецыяльным пасланнікам МАП і садзейнічаць доступу міжнародных місій, падкрэсліўшы, што такое ўзаемадзеянне мае вырашальнае значэнне для ацэнкі прагрэсу і забеспячэння выканання міжнародных стандартаў у галіне працы.⁸⁰

12 сакавіка 2026 года **Канцылярыя пракурора Міжнароднага крымінальнага суда** абвясціла аб сваім **рашэнні пачаць расследаванне злачынстваў супраць чалавечнасці** у сувязі з сітуацыяй у Літве і Беларусі, пацвердзіўшы крытэры прымальнасці справы і прыйшоўшы да высновы аб наяўнасці дастатковых падстаў меркаваць, што з 2020 года ў дачыненні да рэальных або меркаваных апанентаў урада Беларусі здзяйсняліся злачынствы супраць чалавечнасці ў выглядзе дэпартацыі і пераследу з дапамогай дэпартацыі. Пракурор адзначыў,

⁷³ "Год масавага пераследу за паведамленні аб перамяшчэннях расійскіх вайскоўцаў", "Вясна", 6 лютага 2026 г.

⁷⁴ "У адзін дзень заехала 40 чалавек па "Гаюну". Фігурант гучнай справы -- пра пяць месяцаў у СІЗА", Вясна, 26 студзеня 2026 г.

⁷⁵ "У адзін дзень заехала 40 чалавек па "Гаюну". Фігурант гучнай справы -- пра пяць месяцаў у СІЗА", Вясна, 26 студзеня 2026 г.

⁷⁶ "Пенсіянеры, актывісты, шматдзетныя бацькі: хто трапіў у спіс з 250 памілаваных палітвязняў", "Вясна", 20 сакавіка 2026 г.

⁷⁷ СПЧ ААН, Рэзалюцыя аб сітуацыі ў галіне правоў чалавека ў Беларусі, 19 сакавіка 2026 г., [A/HRC/61/L.14](#), пункты 7-8.

⁷⁸ СПЧ ААН, Рэзалюцыя аб сітуацыі ў галіне правоў чалавека ў Беларусі, 19 сакавіка 2026 г., [A/HRC/61/L.14](#), пункт 2.

⁷⁹ Пра механізмы МАП *гл.* IAPB, *Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі: механізмы рэагавання на парушэнні правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права*, Раздзел 4.В.: [Paths-for-Accountability_EN.pdf](#).

⁸⁰ Рашэнне аб далейшых дзеяннях у сувязі з рэзалюцыяй, датычнай мер, рэкамендаваных Адміністрацыйным саветам у адпаведнасці з артыкулам 33 Статута МАП па пытанні аб Беларусі, 30 сакавіка 2026 г., [GB.356/INS/12\(Rev.2\)/Decision](#).

што "меркаваная прымусовая дэпартацыя была выкліканая прымусовымі абставінамі, меркавана створанымі беларускімі ўладамі (...)"; што гэтыя "прымусовыя дзеянні ўяўлялі сабой курс дзеянняў супраць рэальных або меркаваных апанентаў урада Беларусі (...) у адпаведнасці з дзяржаўнай палітыкай або ў мэтах яе прасоўвання"; і што гэтыя злачынствы былі здзейсненыя "у рамках шырокамаштабнага і сістэматычнага нападу на грамадзянскае насельніцтва".⁸¹

У той жа дзень, 12 сакавіка, **Група незалежных экспертаў па Беларусі (GIEB) прадставіла свой даклад** ад 6 лютага 2026 года Савету па правах чалавека. Яна пацвердзіла свае папярэднія высновы,⁸² і, у прыватнасці, адзначыла, што беларускія ўлады працягвалі адвольныя затрыманні і ўзяццё пад варту тых, каго лічылі сваімі апанентамі, "сістэматычна парушалі асноўныя правы чалавека беларускага народа, у тым ліку правы на свабоду меркаванняў і іх свабоднае выказванне, на мірныя сходы, на аб'яднанне і на справядлівае судовае разбіральніцтва", а таксама падвяргалі затрыманых нечалавечым умовам утрымання пад вартай, жорсткаму абыходжанню і катаванням.⁸³ Група незалежных экспертаў па Беларусі падкрэсліла няспынныя трансгранічныя рэпрэсіі ў дачыненні да беларусаў у выгнанні і "нязменную адсутнасць адказнасці з боку ўладаў, вінаватых у парушэннях правоў чалавека".⁸⁴

Даклад **Рабочай групы па ўніверсальным перыядычным аглядзе па Беларусі** ад 14 лістапада 2025 года быў прыняты Саветам па правах чалавека на пленарным паседжанні 18 сакавіка 2026 года падчас яго 61-й сесіі.⁸⁵ У адказ на шэраг рэкамендацый Беларусь адзначыла, што яна "не можа падтрымаць палітызаваныя рэкамендацыі, якія змяшчаюць аднабаковыя ацэначныя меркаванні. Акрамя таго, яна адхіляе рэкамендацыі дырэктыўнага характару, якія выходзяць за рамкі рэкамендацыйнага характару Універсальнага перыядычнага агляду і не ўлічваюць нацыянальныя асаблівасці, рэсурсы і развіццё ўнутранай палітыкі".⁸⁶

2. Збор і аналіз доказаў

2.1 Апытанні пацярпелых і сведак

У справаздачны перыяд Платформа сабрала інфармацыю і сведчанні ад 79 пацярпелых / сведак (16 жанчын, 62 мужчыны, 1 небінарны чалавек) у дачыненні да меркаваных злачынстваў па міжнародным праве. Новыя інтэрв'ю ўтрымліваюць звесткі аб затрыманнях і жорсткім абыходжанні з затрыманымі, а таксама аб дэпартацыі грамадзян Беларусі і замежных грамадзян у 2025 годзе.

На сённяшні дзень база дадзеных паказанняў сведак Платформы змяшчае 38 146 дакументаў, у тым ліку 3 351 расшыфроўку інтэрв'ю, звязаных з 2 911 сведкамі. 1 150 сведак далі інфармаваную згоду ў адпаведнасці з GDPR на перадачу іх інфармацыі органам па

⁸¹ "Канцылярыя пракурора МКС завяршае папярэднія расследаванні ў дачыненні да Венесуэлы II і Літвы / Беларусі | Міжнародны крымінальны суд", КП МКС, 12 сакавіка 2026 г.

⁸² СПЧ ААН, Доклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, 6 лютага 2026 г., [A/HRC/61/57](#), пункт 16.

⁸³ СПЧ ААН, Доклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, 6 лютага 2026 г., [A/HRC/61/57](#), пункт 16.

⁸⁴ СПЧ ААН, Доклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, 6 лютага 2026 г., [A/HRC/61/57](#), пункты 114-116.

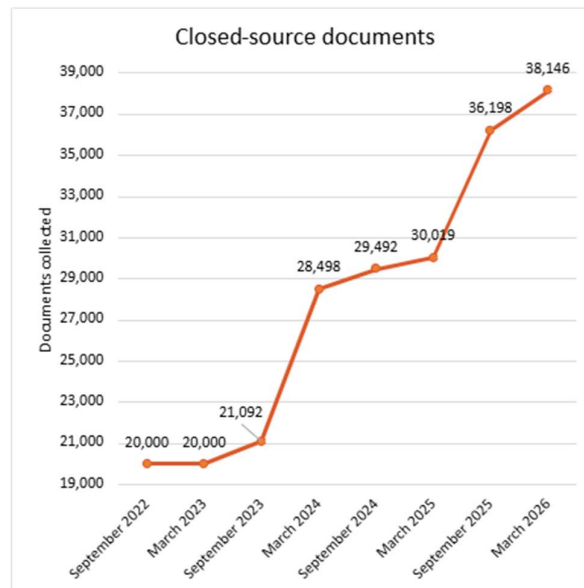
⁸⁵ СПЧ ААН, Доклад Рабочай групы па ўніверсальным перыядычным аглядзе па Беларусі, 5 студзеня 2026 г., [A/HRC/61/4](#).

⁸⁶ СПЧ ААН, Доклад Рабочай групы па ўніверсальным перыядычным аглядзе па Беларусі, 5 студзеня 2026 г., [A/HRC/61/4](#), с.3.

прыцягненню да адказнасці.

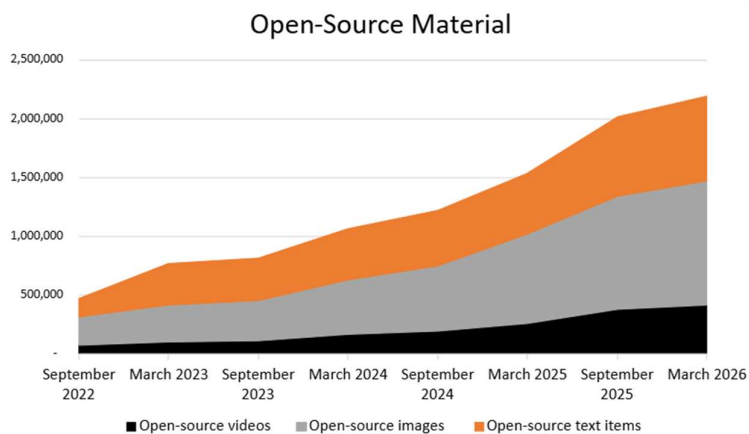
Па стане на сакавік 2026 года Платформа падрыхтавала 440 кароткіх пераказаў паказанняў сведак, з якіх больш за 200 былі перададзеныя МКС і нацыянальным органам пракуратуры ў адказ на іх запыты.

База дадзеных змяшчае аўдыявізуальныя матэрыялы, медыцынскія дакументы і судовыя матэрыялы, фатаграфіі цэлесных пашкоджанняў і іншыя адпаведныя матэрыялы. Матэрыялы перакладаюцца на ангельскую мову з дапамогай праграмнага забеспячэння для аўтаматычнага перакладу і каталагіруюцца для захоўвання і аналізу ў закрытай базе дадзеных Платформы.

2.2 Расследаванне па адкрытых крыніцах

На сённяшні дзень Платформа сабрала больш за 2 199 397 адзінак інфармацыі з 1124 адкрытых крыніц. Калекцыя ўключае больш за 420 500 відэаролікаў, 1 051 355 выяваў і 726 732 тэкставых дакументы. Відэазапісы, якія змяшчаюць маўленне, былі апрацаваныя з дапамогай праграм аўтаматычнага распазнавання маўлення, што дазволіла атрымаць 343 588 расшыфровак, якія цяпер дазваляюць ажыццяўляць комплексны тэкставы пошук.

2.3 Доказы датычнасці

Платформа працягвае сваю працу па факталагічным і прававым аналізе доказаў датычнасці, заснаваных як на паказаннях сведак, так і на матэрыялах з адкрытых крыніц, з мэтай ацэнкі патэнцыйнай крымінальнай адказнасці беларускіх дзяржаўных службовых асоб на розных узроўнях каманднага ланцужка.

Гэтыя матэрыялы рыхтуюцца для аказання дапамогі нацыянальным органам пракуратуры ва ўзбуджэнні крымінальных спраў супраць патэнцыйных падазраваных і будуць таксама перададзеныя МКС і іншым міжнародным органам па прыцягненню да адказнасці па іх запыце і пры наяўнасці інфармаванай згоды пацярпелых/сведак.

У міжнародным крымінальным праве доказы датычнасці ўяўляюць сабой сукупнасць доказаў, якія звязваюць абвінавачанага -- часта высокапастаўленага палітычнага або ваеннага лідара -- са злачынствамі, здзейшанымі на месцах, што мае асаблівае значэнне для ўстанаўлення адказнасці за злачынствы супраць чалавечнасці. Яны выходзяць за рамкі доказу факту здзяйснення злачынства (crime-base evidence), паколькі паказваюць ролю абвінавачанага ў рамках арганізацыі або сістэмы і ўстанаўліваюць сувязь паміж гэтай роляй і шырокамаштабным або сістэматычным нападам на грамадзянскае насельніцтва. Сюды ўваходзяць доказы таго, што дадзеная асоба аддавала загады, стварала ўмовы, спрыяла здзяйсненню злачынстваў ці не прадухіліла іх, а таксама доказы яе інфармаванасці або намеру.

3. Садзейнічанне механізмам па прыцягненню да адказнасці

На працягу справаздачнага перыяду Платформа аказала садзейнічанне шэрагу нацыянальных і міжнародных органаў па забеспячэнні адказнасці, перадаўшы ім свае доказы і аналітычныя матэрыялы ў адказ на канкрэтныя запыты.

3.1 Канцылярыя пракурора Міжнароднага крымінальнага суда

Як паказана вышэй, 12 сакавіка 2026 года Канцылярыя пракурора Міжнароднага крымінальнага суда (КП МКС) завяршыла папярэдняе вывучэнне сітуацыі ў Літве/Беларусі і прыняла рашэнне аб пачатку расследавання.⁸⁷ Гэта рашэнне было прынята пасля накіравання Літвой 30 верасня 2024 года звароту да пракурора МКС з просьбай расследаваць меркаваныя злачынствы супраць чалавечнасці -- у тым ліку дэпартацыю, пераслед і іншыя бесчалавечныя дзеянні -- здзейшаныя беларускімі ўладамі з 1 траўня 2020 года. Хоць Беларусь не з'яўляецца дзяржавай-удзельніцай МКС, Літва заявіла, што частка меркаваных злачынстваў была здзейшаная на яе тэрыторыі, у сувязі з чым яны падпадаюць пад юрысдыкцыю Суда.

Па выніках папярэдняга вывучэння справы пракурор МКС прыйшоў да высновы і публічна заявіў 12 сакавіка 2026 года, што маюцца разумныя падставы меркаваць, што на тэрыторыі Літвы, па меншай меры часткова, былі здзейшаныя злачынствы, якія падпадаюць пад юрысдыкцыю Суда. Згодна з высновамі Канцылярыі, прымусовыя дзеянні беларускіх уладаў у дачыненні да рэальных або меркаваных апанентаў вымусілі грамадзянскіх асоб пакінуць Беларусь і перасекчы міжнародную мяжу з Літвой. Гэтыя меркаваныя злачынствы заахвочваліся або ўхваляліся на самым высокім узроўні беларускага ўрада.

Да прыняцця гэтага рашэння Канцылярыяй пракурора МКС Платформа накіравала вычарпальнае паведамленне ў адпаведнасці з артыкулам 15 Рымскага статута ў Канцылярыю пракурора ў снежні 2024 года і прадставіла чатыры дадатковых пакета доказаў на працягу 2025 года.

3.2 Нацыянальныя органы крымінальнага правасуддзя

У перыяд з кастрычніка 2025 года па сакавік 2026 года Платформа аказала падтрымку нацыянальным органам дзвюх дзяржаў у правядзенні бягучых расследаванняў. У адказ на запыты аб прадастаўленні інфармацыі і доказаў, звязаных з пэўнымі асобамі, якія цікавяць следства, Платформа падала кароткія пераказы адпаведных інтэрв'ю сведак, а таксама аналітычныя даведкі з неабходнай інфармацыяй.

⁸⁷ [Канцылярыя пракурора МКС завяршае папярэдняе расследаванне ў дачыненні да Венесуэлы II і Літвы / Беларусі / Міжнародны крымінальны суд.](#)

3.3 Група незалежных экспертаў ААН (GIEB)

Акрамя таго, Платформа падрыхтавала прадстаўленне для Групы незалежных экспертаў па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (GIEB) -- Следчага механізму ААН, заснаванага 4 красавіка 2024 года.

На падставе Мемарандума аб узаемаразуменні паміж Платформай і GIEB, заключанага ў кастрычніку 2025 года, Платформа падала інфармацыю і дакументы, якія адносяцца да перыяду 2024-2025 гадоў, а таксама да канкрэтных тэм, такіх як злачынствы супраць чалавечнасці ў выглядзе катаванняў, транснацыянальныя рэпрэсіі і парушэнні правоў дзяцей і парушэнне іх інтарэсаў. У сваім дакладзе Група адзначыла, што пры ацэнцы тэндэнцый яна "вывучала матэрыялы, перададзеныя Міжнароднай платформай па прыцягненні да адказнасці для Беларусі".⁸⁸

3.4 Агульная статыстыка перададзеных матэрыялаў

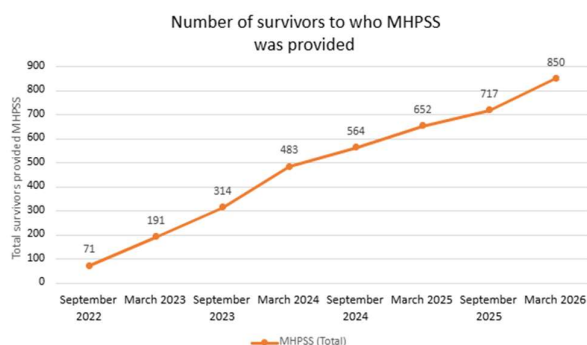
У цэлым, па стане на 31 сакавіка 2026 года Платформа перадала значную інфармацыю і доказы:

1. нацыянальным органам крымінальнага правасуддзя шасці краін у адказ на 14 запытаў,
2. 6 прадстаўленняў у Канцылярыю пракурора Міжнароднага крымінальнага суда,
3. 6 прадстаўленняў у Групу незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (GIEB) і яе папярэдніцу (Экспертыза УВКПЧ па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі -- ОЕВ),
4. 1 прадстаўленне ў адказ на запыт Маскоўскага механізму АБСЕ, а таксама
5. 5 пакетаў інфармацыі адвакатам / АГС.

4. Падыход, арыентаваны на пацярпелых

4.1 Забеспячэнне псіхічнага здароўя і псіхалагічнай падтрымкі (МНПСС)

Платформа працягвае прапаноўваць пацярпелым навукова абгрунтаваную дапамогу ў галіне псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі (МНПСС), арыентаваную на іх інтарэсы і з улікам асаблівасцей перанесенай траўмы. З 1 кастрычніка 2025 года гэтай паслугай скарысталіся яшчэ 133 пацярпелых (77 жанчын, 55 мужчын і 1 небінарны чалавек), у выніку чаго агульная колькасць пацярпелых, якія атрымалі дапамогу з моманту стварэння Платформы, дасягнула 850 чалавек.

⁸⁸ Доклад группы независимых экспертов по ситуации с правами человека в Беларуси, предыдущая актуальная версия, 7 лютага 2025 г., A/HRC/58/68, п. 8, <https://docs.un.org/A/HRC/61/57>.

4.2 Падтрымка ў галіне МHPSS для былых палітычных зняволеных

Былыя палітычныя зняволеныя ўяўляюць сабой асобную групу пацыентаў у рамках праграмы Платформы, якая мае спецыфічныя, а часцяком цяжкія і складаныя патрэбы ў галіне псіхічнага здароўя, выкліканыя доўгім заключэннем і пераследам.

У адрозненне ад людзей, якія правялі ў зняволенні кароткі тэрмін, тэрміны заключэння палітычных вязняў звычайна перавышаюць тры месяцы, што патрабуе ад іх адаптацыі да доўгіх умоў нягод і прымусу, а не ўспрымання зняволення як часовага крызісу. Клінічныя назіранні паказваюць, што ў большасці вызваленых палітычных вязняў назіраюцца сімптомы, характэрныя для разладаў адаптацыі, у тым ліку эмацыйная нестабільнасць, раздражняльнасць або эмацыйнае здранцвенне, сацыяльная ізаляцыя і цяжкасці з рэінтэграцыяй ў хутка зменлівае навакольнае асяроддзе.

Дадзеныя міжнародных даследаванняў дадаткова сведчаць аб высокай распаўсюджанасці хранічных разладаў псіхічнага здароўя сярод гэтай групы насельніцтва: 30-53% пакутуюць на посттраўматычны стрэсавы разлад (ПТСР), а 31-46 % -- на хранічную дэпрэсію або трывожныя разлады.⁸⁹ Асабліва пакутуюць былыя палітычныя зняволеныя жанчыны, у якіх значна часцей дыягнастуюцца дэпрэсія і ПТСР. Гэтыя вынікі звязаны з доўгім уздзеяннем гвалту і прыводзяць да складаных траўматычных станаў. Таксама часта сустракаюцца спадарожныя разлады,⁹⁰ у тым ліку разлады, звязаныя з ужываннем псіхаактыўных рэчываў, а таксама павышаная рызыка самапашкоджання і самагубстваў.⁹¹

У беларускім кантэксце гэтыя фактары ўразлівасці пагаршаюцца прымусовым перамяшчэннем або неадкладным выгнаннем пасля вызвалення, што павялічвае верагоднасць пагаршэння псіхічнага здароўя. Лекары таксама выявілі павышаную рызыку злоўжывання алкаголем і агрэсіўных паводзін, у тым ліку гвалту у сям'і. Гэтыя фактары падкрэсліваюць неабходнасць комплексных, доўгатэрміновых і міждысцыплінарных падыходаў да рэабілітацыі, якія спалучаюць псіхасацыяльную падтрымку, медыцынскую дапамогу, паслугі псіхолагаў і псіхіятраў, а таксама мэтанакіраваныя меры па сацыяльнай рэінтэграцыі, у тым ліку дапамога з працаўладкаваннем і падтрымка сям'і.

5. Нэтворкінг, адвакацыя і камунікацыя

5.1 Доклад "Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі"

3 кастрычніка 2025 года Міжнародная платформа па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі прадставіла свой даклад *"Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі -- механізмы рэагавання на парушэнні правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права"* у рамках онлайн-мерапрыемства ў якасці аналітычнага ўнёску ў прасоўванне высілкаў па прыцягненню да адказнасці.

У дакладзе прадстаўлена ўсёабдымная карціна даступных шляхоў прыцягнення да адказнасці з падзелам на механізмы, якія тычацца адказнасці дзяржавы, механізмы, накіраваныя на індывідуальную крымінальную адказнасць, і гібрыдныя падыходы, якія аб'ядноўваюць абедзве гэтыя сферы. Акрамя таго, у ім даецца ацэнка таго, як на сённяшні дзень выкарыстоўваюцца наяўныя міжнародныя і нацыянальныя механізмы, выяўляюцца бягучыя прабелы ў сістэме прыцягнення да адказнасці і апісваюцца дадатковыя прававыя і палітычныя магчымасці, даступныя дзяржавам і іншым суб'ектам для ўмацавання сістэмы прыцягнення да адказнасці.

⁸⁹ Уіліс і інш., 2015; Навара Лашая і інш., 2016; Рохас Флорэс і інш., 2017

⁹⁰ Наяўнасць аднаго або некалькіх дадатковых разладаў або захворванняў, якія ўзнікаюць разам з асноўным станам

⁹¹ П'етшак і інш., 2011; Ферада-Нолі і інш., 1998

Такім чынам, даклад прапануе зацікаўленым бакам структураваны "пералік" механізмаў прыцягнення да адказнасці і практычных варыянтаў дзеянняў для забеспячэння правасуддзя ў дачыненні да парушэнняў, здзейсненых у Беларусі.

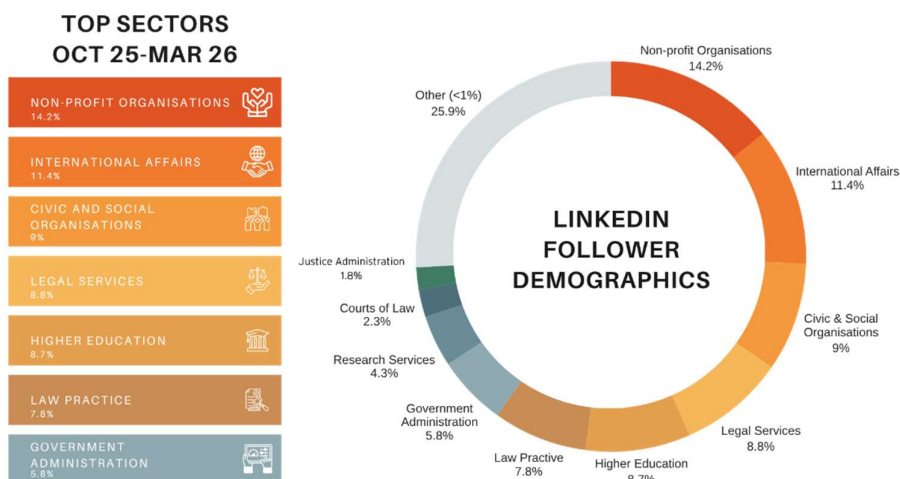
Пазней даклад быў прадстаўлены на паралельным мерапрыемстве ў рамках Варшаўскай сустрэчы АБСЕ па чалавечым вымярэнні, якое адбылося 7 кастрычніка 2025 года ў Варшаве, разам з выступамі прадстаўнікоў Польшчы і Літвы аб перспектывах прыцягнення Беларусі да адказнасці, якія прагучалі пасля ўступнага слова амбасадара Германіі Сюзаны Шютц.

5.2 Камунікацыі / Сацыяльныя сеткі

У перыяд з кастрычніка 2025 года па сакавік 2026 года Платформа працягнула пашыраць сваю прысутнасць у сацыяльных сетках, прадэманстраваўшы асабліва высокія паказчыкі ў LinkedIn. Колькасць падпісчыкаў у LinkedIn павялічылася на 24,5%, павялічыўшыся з 752 да 1 017 чалавек. Працягнуўся таксама рост акаўнта Платформы ў Bluesky, колькасць падпісчыкаў якога ў цяперашні час складае 102 чалавекі, у выніку чаго агульная аўдыторыя Платформы ў сацыяльных сетках па ўсіх платформах дасягнула 1 119 чалавек.

LinkedIn па-ранейшаму застаецца эфектыўным каналам для дасягнення ключавых зацікаўленых бакоў. Значная частка падпісчыкаў Платформы працуе ў сферы міжнародных адносін, грамадзянскай супольнасці і права, што сведчыць пра тое, што наш кантэнт знаходзіць водгук у найбольш важнай для нашай дзейнасці аўдыторыі.

За справядчы перыяд публікацыі Платформы набралі 21613 праглядаў і 2378 узаемадзеянняў, пры гэтым сярэдні паказчык уцягнутасці па 23 публікацыях склаў 11%. Па дадзеных Hootsuite, аўтарытэтнага рэсурсу па маркетынгу ў сацыяльных сетках, сярэдні паказчык ўцягнутасці для некамерцыйных арганізацый у LinkedIn складае 3%,⁹² што пацвярджае асабліва высокую заангажаванасць аўдыторыі Платформы.

⁹² Hootsuite, [Сярэднія паказчыкі ўцягнутасці ў 12 галін \[студзень 2025 г.\]](#).

Некалькі кампаній паказалі моцныя вынікі. Сярод іх можна вылучыць:

- **Даклад "Шляхі забеспячэння адказнасці" і вебінар па яго прэзентацыі** 6 522 праглядаў / 1 046 узаемадзеянняў
- **Рэакцыя на вызваленне палітычных зняволеных** 4 606 праглядаў | 568 узаемадзеянняў
- **Прасоўванне паралельнага мерапрыемства Платформы на Асамблеі дзяржаў-удзельніц МКС** 3 323 праглядаў | 200 узаемадзеянняў

Платформа апублікавала заявы 19 снежня 2025 года пад назвай "Беларусь: вітаем вызваленне зняволеных, але рэпрэсіі не скончыліся, і прыцягненне да адказнасці па-ранейшаму застаецца актуальным"⁹³ і 13 сакавіка 2026 года пад назвай "Расследаванне МКС па сітуацыі ў Літве/ Беларусі: міжнароднае прызнанне цяжару злачынстваў"⁹⁴.

5.3 Мерапрыемствы і прэзентацыі

19 лістапада 2025 года Платформа была запрошаная выступіць з дакладам на 38-м паседжанні Сеткі па расследаванні і пераследзе генацыду, злачынстваў супраць чалавечнасці і ваенных злачынстваў у Гаазе ("Сетка супраць генацыду"); 27 лістапада 2025 года яна выступіла на міжнароднай канферэнцыі па расследаванні і пераследзе міжнародных злачынстваў, арганізаванай DIGNITY ў парламенце Даніі.

Просьба да кіраўніка Платформы выступіць з уступным словам і ў якасці мэдэратара паралельнага мерапрыемства Савета міністраў АБСЕ 2025 года, арганізаванага неформальнай групай сяброў дэмакратычнай Беларусі 4 снежня пад назвай "Падрыхтоўка дэмакратычнай будучыні Беларусі: гутарка са Святланай Ціхановіч", падкрэслівае значнасць, якую надаюць Платформе.

У рамках Асамблеі дзяржаў-удзельніц Міжнароднага крымінальнага суда (МКС) 3 снежня 2025 года Платформа арганізавала паралельнае мерапрыемства "Пераслед і прымусовае выгнанне з Беларусі: злачынства супраць чалавечнасці". Мэдэратарам мерапрыемства выступіла арганізацыя REDRESS, а суарганізатарамі сталі Данія і Літва; яно сабрала беларускіх і міжнародных экспертаў для абмеркавання ролі дзяржаў і грамадзянскай супольнасці ў просоўванні намаганняў па забеспячэнні правасуддзя, у тым ліку ў рамках папярэдняга расследавання МКС, якое праводзілася на той момант.

Падтрымліваўся рэгулярны кантакт з Групай незалежных экспертаў ААН, у тым ліку 5 лютага 2026 года адбыўся абмен інфармацыяй аб беларускіх дзяржаўных установах і доказах

⁹³ Публічная заява IAPB, [PR_Opening-of-ICC-investigation_13.03.2026.pdf](#).

⁹⁴ Публічная заява IAPB, [Microsoft Word - PR_Belarusian prisoners release_19.12.25](#)

датычнасці, а таксама з адпаведнымі беларускімі і міжнароднымі праваабарончымі арганізацыямі і шэрагам дэлегацый АБСЕ.

5.4 Кансультатыўны савет

8 кастрычніка REDRESS правяла гібрыднае паседжанне членаў Кансультатыўнага савета ў Варшаве ў рамках Варшаўскай канферэнцыі АБСЕ па чалавечым вымярэнні. Платформа праінфармавала Савет аб сваёй працы па зборы доказаў датычнасці і правяла абмеркаванне стратэгічных напрамкаў дзейнасці па забеспячэнні адказнасці на аснове свайго дакладу *"Шляхі забеспячэння адказнасці для Беларусі -- механізмы рэагавання на парушэнні правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права"*.

Яшчэ адно паседжанне Кансультатыўнага савета адбылося ў анлайн-фармаце 19 сакавіка 2026 года і было прысвечана вывучэнню доўгатэрміновых геапалітычных сцэнарыяў для Беларусі і ацэнцы іх наступстваў для працэсаў правасуддзя і прыцягнення да адказнасці.

6. Нарошчванне патэнцыялу і ўстойлівае развіццё

6.1 Рабочая група па ўніверсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы

У справаздачны перыяд паседжанні Рабочай групы прайшлі ў офлайн-фармаце 10 кастрычніка 2025 года ў Інстытуце прававых даследаванняў Польскай акадэміі навук (PAN) у Варшаве, а таксама ў анлайн-фармаце 18 сакавіка 2026 года. Гэтыя паседжанні сталі працягам трох папярэдніх сустрэч Рабочай групы.

У паседжаннях прынялі ўдзел польскія, беларускія і міжнародныя арганізацыі грамадзянскай супольнасці, якія займаюцца дакументаваннем і працай у галіне ўніверсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы, а таксама прадстаўнік Міністэрства юстыцыі Польшчы.

6.2 Аптымізацыя працэсу правядзення інтэрв'ю

На працягу справаздачнага перыяду эксперты Сакратарыята Платформы аказвалі падтрымку дакументатарам ў аптымізацыі працэсу дакументавання, забяспечваючы пры гэтым паслядоўнае прымяненне падыходаў, якія ўлічваюць траўматычны досвед і арыентаваныя на пацярпелых. З гэтай мэтай Платформа распрацавала кіруючыя прынцыпы правядзення скарачаных першасных інтэрв'ю, цалкам адпаведных мадэлі PEACE, з мэтай падрыхтоўкі да поўнага інтэрв'ю або ў адказ на тэрміновыя запыты.

6.3 Абмен досведам Платформы з іншымі структурамі

З мэтай абмену досведам з іншымі структурамі Платформа прыняла ўдзел у тэхнічным брыфінгу па Кіраўніцтву для арганізацый грамадзянскай супольнасці па дакументаванні міжнародных злачынстваў і парушэнняў правоў чалавека ў мэтах крымінальнай адказнасці, арганізаваным Еўрапейскай сеткай па расследаванні і пераследзе генацыду, злачынстваў супраць чалавечнасці і ваенных злачынстваў (Genocide Network) пры Еўраюсце. Паседжанне паслужыла форумам для збору водгукаў АГС аб Кіраўніцтве з мэтай дапрацоўкі яго будучай версіі.

7. Інфраструктура, каманда і фінансы

Каманда Сакратарыята Платформы складаецца з супрацоўнікаў і кансультантаў, у тым ліку кіраўніка Платформы, менеджэра праекта, вядучага аналітыка, старэйшага юрыдычнага

кансультанта, адміністраара праекта, следчых, аналітыкаў і перакладчыка.

Платформа працягвае ўзаемадзейнічаць з двухбаковымі і шматбаковымі донарамі з мэтай забеспячэння фінансавання наступнага этапу (2026-2029 гг.), які плануецца пачаць 1 кастрычніка 2026 года.

З моманту свайго стварэння Платформа атрымлівала падтрымку шырокага кола дзяржаў, а менавіта (у алфавітным парадку) Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Даніі, ЗША, Ірландыі, Ісландыі, Канады, Латвіі, Літвы, Ліхтэнштэйна, Нарвегіі, Нідэрландаў, Польшчы, Румыніі, Славакіі, Фінляндыі, Чэхіі, Швейцарыі, Швецыі, Эстоніі, а таксама Еўрапейскага Саюза.

8. Падаўжэнне тэрміну дзеяння Платформы на тры гады да верасня 2029 года -- Праектная прапанова і тэорыя перамен

8.1 Знешняя ацэнка і кансультацыі

На працягу справаздачнага перыяду Платформа правяла кансультацыі з удзелам арганізацый-сукіраўнікоў, партнёраў па кансорцыуму і шэрагу сябраў Кансультатывага савета. Акрамя таго, у працэс кансультацый былі ўключаныя разважанні з нагоды рэкамендацый знешняй ацэнкі Платформы,⁹⁵ завершанай у кастрычніку 2025 года, з мэтай распрацоўкі прапановы аб прадаўжэнні тэрміну дзеяння Платформы з бягучай даты заканчэння 30 верасня 2026 года да 30 верасня 2029 года.

На гэтай аснове Платформа распрацавала комплексную праектную прапанову, уключаючы тэорыю перамен, дзе адлюстраваныя адпаведныя рэкамендацыі знешняй ацэнкі. Шэраг дзяржаў пацвердзілі сваю гатоўнасць фінансаваць Платформу да верасня 2029 года. Адначасова мы працягваем працу па зборы сродкаў.

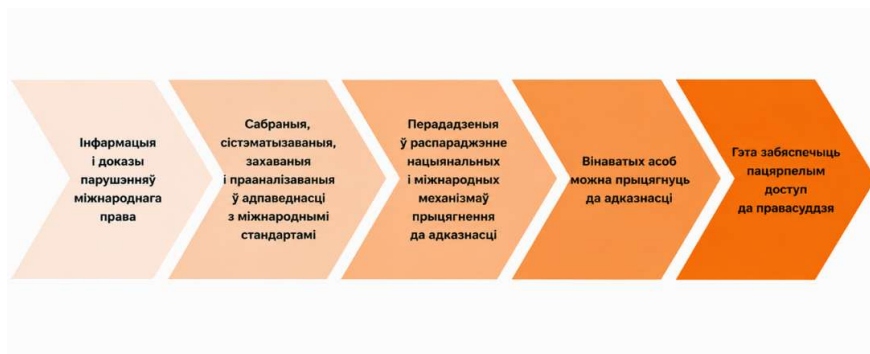
У ходзе знешняй ацэнкі, завершанай у кастрычніку 2025 года, былі прааналізаваны вынікі дзейнасці Платформы з моманту яе стварэння і зроблены высновы, што яна "прадэманстравала вельмі высокія вынікі па ўсіх крытэрах ацэнкі. У ацэнцы таксама адзначаўся "значны прагрэс у дасягненні ўсіх чатырох стратэгічных вынікаў" і "добрыя перспектывы ўнёску ў агульную мэту прыцягнення да адказнасці за сур'ёзныя парушэнні правоў чалавека і міжнародныя злачынствы ў Беларусі".⁴ Такія вынікі былі абумоўлены прадуманай структурай і кіраваннем, цесным партнёрствам з беларускімі арганізацыямі, а таксама выключнай самааддачай супрацоўнікаў Сакратарыята, партнёраў, дакументатараў і экспертаў у галіне псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі (MHPSS).⁹⁶

Для незалежнай ацэнкі сваёй аналітычнай працы пасля прыкладна чатырох гадоў дзейнасці, летам 2025 года Платформа дадаткова замовіла знешні аўдыт сваіх прадстаўленняў у органы па прыцягненню да адказнасці і аналітычных прадуктаў, які быў праведзены былым суддзёй МКС і пракурорам з міжнародным вопытам, з мэтай ацэнкі якасці і актуальнасці сваіх прадуктаў.⁹⁷

⁹⁵ Blomeyer & Sanz, Выніковая справаздача: Знешняя ацэнка Міжнароднай платформы па прыцягненні да адказнасці для Беларусі (IAPB) ад 28 кастрычніка 2025 г., стар. iv, 35. Даступны для донараў па запыце. Кароткая версія даступная тут: <https://iapbelarus.org/app/uploads/2025/12/IAPB-Final-Evaluation-Report-Exec-Summary-website.pdf>.

⁹⁶ Blomeyer & Sanz, Выніковая справаздача: Знешняя ацэнка Міжнароднай платформы па прыцягненні да адказнасці для Беларусі (IAPB) ад 28 кастрычніка 2025 г., стар. iv, 35. Даступны для донараў па запыце. Кароткая версія даступная тут: <https://iapbelarus.org/app/uploads/2025/12/IAPB-Final-Evaluation-Report-Exec-Summary-website.pdf>.

⁹⁷ Абедзве справаздачы могуць быць перададзены донарам па запыце.

8.2 Уплыў, вынікі і новыя аспекты працы

У адпаведнасці са станоўчымі водгукамі аб сваёй працы, прапанова аб працягу дзейнасці Платформы прадугледжвае захаванне паспяховай мадэлі пры адначасовым уключэнні новых аспектаў, якія адлюстроўваюць эвалюцыю Платформы на працягу многіх гадоў.

Вынікі:

- 1** Пастаянная магчымасць доступу да высакаякасных доказаў і аналітычных матэрыялаў аб злачынствах паводле міжнароднага права, здзейсненых беларускімі ўладамі, у тым ліку доказы сувязі з канкрэтнымі злачынцамі.
- 2** Прасоўванне і пашырэнне нацыянальных і міжнародных працэсаў прыцягнення да адказнасці праз эфектыўнае выкарыстанне матэрыялаў, падрыхтаваных Платформай, а таксама інфармацыйную і адвакацкую дзейнасць.
- 3** Бяспечны, этычны і арыентаваны на траўматычны досвед удзел пацярпелых і сведак у працэсах прыцягнення да адказнасці, у тым ліку даказальная псіхалагічная і псіхасацыяльная падтрымка.
- 4** Умацаванне патэнцыялу і самастойнасці беларускіх арганізацый-сузаснавальнікаў з захаваннем метадалогіі для будучага выкарыстання правамоцнымі прадстаўнікамі грамадзянскай супольнасці ў кантэксце іншых краін.

Прадукты:

Да выніку 1	Структураваныя доказы, заснаваныя на сведчаннях пацярпелых і сведак, дадатковыя матэрыялы з адкрытых крыніц, аналітычныя справаздачы, дасье на злачынцаў і ўнутраная метадалагічная дакументацыя.
Да выніку 2	Матэрыялы, прадстаўленыя ў нацыянальных і міжнародных механізмах прыцягнення да адказнасці; справаздачы аб узаемадзеянні ў рамках супрацоўніцтва, нетворкінгу і адвакацыі; камунікацыі з грамадскасцю; матэрыялы для прасоўвання дзейнасці па адсочванні злачынцаў.
Да выніку 3	Дакументаванне мер па падтрымцы пацярпелых і сведак, абноўленыя стандартныя аперацыйныя працэдуры (САП) паводле метадалогій, арыентаваных на пацярпелых і з улікам іх траўматычнага досведу, абнаўленне схем перанакіравання, метадычныя матэрыялы па ўзаемадзеянні з пацярпелымі.
Да выніку 4	Дакументаванне мерапрыемстваў па развіцці патэнцыялу, дакументы па пытаннях кіравання рэарганізаваным Кансультатыўным саветам, пратаколы абмену ведамі і бяспечнага распаўсюду інфармацыі, дакумент па планаванні сцэнарыяў.

9. Рызыкі і выклікі

У справазначным перыядзе захоўваліся рызыкі, названыя ў папярэдніх справазначках аб ходзе работы, у прыватнасці пастаянны ціск на беларускія партнёрскія арганізацыі, якія працягваюць працаваць у надзвычай складаных і часцяком варожых умовах.

Пацярпелыя па-ранейшаму адчуваюць моцную трывогу за сваю бяспеку і бяспеку сваіх родных. Гэтыя асцярогі часта прыводзяць да нерашучасці ў перадачы доказаў або інфармаванай згоды на перадачу іх паказанняў у механізмы прыцягнення да адказнасці, што адлюстроўвае ўнутраную барацьбу паміж жаданнем спрыяць правасуддзю і клопам пра асабістую бяспеку.

Дадатак 1:

КАРОТКІ АГЛЯД ДЗЕЙНАСЦІ ПЛАТФОРМЫ IAPB

Платформа IAPB -- гэта кансорцыум незалежных няўрадавых арганізацый, якія аб'ядналі намаганні для збору, праверкі, захавання і аналізу доказаў грубых парушэнняў правоў чалавека, якія з'яўляюцца злачынствамі па міжнародным праве, меркавана, здзейсненымі ўладамі Беларусі перад прэзідэнцкімі выбарамі 2020 г. і пасля іх. Мэта Платформы -- дамагчыся прыцягнення да адказнасці вінаватых у сур'ёзных парушэннях правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права ў Беларусі, што дазволіць пацярпелым дамагчыся правасуддзя і кампенсацыі шкоды. У гэтых мэтах Платформа аказвае непасрэдную дапамогу органам крымінальнага правасуддзя і ўпаўнаважаным міжнародным органам у расследаванні і судовым пераследзе меркаваных вінаватых у здзяйсненні гэтых злачынстваў.

Платформа была створана ў сакавіку 2021 года ў сувязі з дакладам Маскоўскага механізму Арганізацыі па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе (АБСЕ) аб меркаваных парушэннях правоў чалавека ў сувязі з прэзідэнцкімі выбарамі ў Беларусі, апублікаваным 5 лістапада 2020 года. Доклад утрымлівае шэраг рэкамендацый, якія заклікаюць да прыцягнення да адказнасці за сур'ёзныя парушэнні міжнароднага права ў Беларусі, а таксама да дакументавання і захавання доказаў гэтых парушэнняў.

У склад Платформы ўваходзяць дзве беларускія і адна міжнародная са-вядучыя арганізацыі -- Праваабарончы цэнтр "Вясна", Міжнародны камітэт па расследаванні катаванняў у Беларусі і REDRESS, а таксама вядучая арганізацыя DIGNITY -- Дацкі інстытут супраць катаванняў.

З моманту свайго стварэння Платформа атрымлівала падтрымку шырокага кола дзяржаў, а менавіта (у алфавітным парадку) Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Даніі, ЗША, Ірландыі, Ісландыі, Канады, Латвіі, Літвы, Ліхтэнштэйна, Нарвегіі, Нідэрландаў, Польшчы, Румыніі, Славакіі, Фінляндыі, Чэхіі, Швейцарыі, Швецыі, Эстоніі, а таксама Еўрапейскага Саюза.

Тэорыя перамен:

Дзейнасць Платформы ў цэлым заснавана на тэорыі перамен, згодна з якой, **калі** інфармацыя і доказы сур'ёзных парушэнняў правоў чалавека і злачынстваў па міжнародным праве, меркавана здзейсненых беларускімі ўладамі, будуць сабраныя, абагульненыя, захаваныя і прааналізаваныя ў адпаведнасці з міжнароднымі стандартамі, а таксама перададзеныя нацыянальным і міжнародным механізмам прыцягнення да адказнасці, **то** вінаватыя могуць быць прыцягнутыя да адказнасці за такія парушэнні і злачынствы ў адпаведнасці з міжнародным правам, што, у сваю чаргу, забяспечыць пацярпелым доступ да правасуддзя.